

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА V — СВЕСКА V и VI

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ЗА МАКЕДОНЦИ И СРБИ
ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1899.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

НА ДАН СРЕТНОГ РОЂЕЊА
ЊЕГОВОГ ВИСОЧАНСТВА
ПРЕСТОЛОНАШЉЕДНИКА

Д А Н И Л А.

—*—

Двадес'т осам сретних љета
ТВОГА славна рођен-дана, —
С поносом ТЕ Србин срѣта,
Надо наша, зв'јездо сјајна!

—♦—

Свани жељно гледа у ТЕ —
Чиста срца, св'јетлих снова —
Да наставиш сретне путе
ТВОЈИХ славних предједова!...

NACIONALNA

Да нас водити свети циљу

BIBLIOTEKA

Све српскога заступаја —

CRNE GORE BURDE

Нас у срећи и у миљу

CRNOJEVIĆ

Да ТВОГ дома дух напая!...

—♦—

И с КЊЕГИЊОМ ТВОЈОМ младом
Да се браћа наша диче; —
Бојжом вјером, сложним радом
Свак да бољи дан прориче!...

—♦—

ВАШЕ руке да нас воде,
ВАША љубав да нас грије, —
СВ'ЈЕТЛИ КЊАЖЕ, гдје слободе —
Гдје напретка српског није!...

—♦—

У то име здраво да СИ,
ЗЛАТНА ЗОРО наших дана, —
Вишњег Бога нек' ТЕ краси
В'јенац жића дуготрајна!...

Цетиње, 17 јуна 1899.

Ник. Ст. Љубиша.

АЛЕКСАНДАР С. ПУШКИН.

Од Уредника.

26 маја стотину пуних година протече, одкако Провиђење поклони словенском свијету духовитог мужа, великана пјесника, који својим генијалним умом завири дубоко у душу правога Руса, проучи цјелокупан његов живот, те јаком лиром у најзвучнијим акордима уњедри своју музу на чисто народно земљиште, поцрпи храну из свог народњег организма, створи здање своје сопствене појезије и постаде родоначалником све савремене литературе руске. —

Свестрано образован, добро познат с историјом свог народа, усвојивши све, што би најљепше у литератури руској прошлог вијека, а такође добро познат с историјом, философијом и уопште страном литературом, Пушкин бијаше *прожеш сазнањем државности народне и његог великог историјског значаја, вјероваше у моћ и силу народњу*, те се јави као Богом дани пророк, реформатор и генијални преставањик свију страна лијепе књижевности: лирике, историјске драме, романа, сатире и критике. Његови производи својом љепотом и силом сачињавају чудновати синтез све руске појезије, а разнолике струне његове лире додирују све покрете човјечије душе.

Да бисмо били подробнији нашем читаоцу, доносимо у цјелини говор уредника овог листа, држат на дан, када се цетињска интелигенција састала бијаше у присуству народњег Оца, Књаза Господара, да својим скромним слављем ознаменује стогодишњицу неумрлог словенског пјесника и поклони се његовож неумрлом Генију:

Ваше Височанство,

Ваша Свјетлости

и

Поштована Господо,

У име Божје дођосмо, да се по братским словенским осјећајима, придружимо велезначајном књижевном слављу, које данашњим ријетким даном опасава сву нашу сјеверну браћу.

Дођосмо, велим, да се поклонимо неумрлом Генију највећег пјесника руског, Александра Сергијевића Пушкина, који први изведе своју музу на чисто народно земљиште и даде јој самобитни правац и положај.

Нека ми дозвољено буде у кратко дотаћи се његовог дјетињства.

Пушкин се родио у Москви, 26 маја 1799 год. Мајка његова бијаше унука неког Арапина, којег руски посланик у Цариграду послао бијаше као уздарје Петру Великом. Отац Пушкинов, гвардијски официр, Сергије Лвовић, особито вољаше француску литературу, премда се не туђаше ни од руске, јер непрестано биваше у друштву с познатијим руским писцима, са којима на француском језику говораше о руској књижевности. Бригу о васпитању младог Пушкина вођаше његова омиљена баба, Арина Родионовна, која га окружила бијаше многим француским васпитачима и васпитачицама, ушљед чега Пушкин се свестрано упознаде с француским језиком, проводећи вријеме у библиотеци оца свог, проучавајући француску литературу 17 и 18-ог вијека. Читање овако слободних књига морало је учинити утисак на младу душу Пушкинову, али њена здрава руска натура не клоуу под утицајем туђинца, она остаде здрава, једра; Пушкин, супрот свјетском, оцу свом, остаде срцем и душом прави Рус, усвојиши дух народног језика боље од свакога, давши и нама могућност да осјетимо његову силу и љепоту.

Царско-селски лицеј био му је „алма матер,“ гдје, ма да не доби Бог зна каквог систематског знања, али он надокнади то читањем корисних књига из богате лицејске библиотеке. Дивне баште, величанствени споменици Екатеринске епохе, пријатни ђачки живот — ствараше у њ' лијепе осјећаје к чаробности природе и љубави домовини, живи печат удараше на развиће душевних сила младог пјесника, што се огледа у оном урођеном пјесничком таленту, који поче избијати на површину, у подржавању у почетку лакој француској лирици, а за тим и угледнијим руским пјесницима: Державину, Жуковском, Баћушкову и већ на лицејском испиту изводи своје „Успомене у царском селу,“ за које га похваљује његов учитељ Жуковски.

Првим кораком у јавном животу Пушкин не бй талишан. Судбина га не намјери међу озбиљне људе; обиколи га раскалашна војничка млађарија, похлепна за свјетским уживањем, а и његов пјеснички рад, ушљед зависти од стране друштва, не срете опште одобравања. Али пјесник над свијем се тијем узди-
заше, примаше к срцу све појаве друштвеног живота, као писац,

који сазнаје дуг свој према истоме, те даваше свој глас у заједљивим сатирама и епиграмама. Пошљедице овога биле су те, што слободан пјесник постаде пјесником проћераним — четири године лута по јужној Русији, тјешећи се судбином такође некада проћераног Бајрона, којег најрадије проучаваше. У изгнанству он чемерне дане проводи, — бол болује у мрачној осамљеној колибици без нигдје никога и тек случајно, благодарећи проласку породице Ђенерала Рајевског, познатог из ратовања против Наполеона, пјесник поново оживљује, спасава се из тог јадног стања, те обилази Крим, Кавказ, Кишињев и друга мјеста, гдје га оживљује нова природа, нов живот, нови утисци пружају храну његовој бурној фантазији, те у најтањим чедним нијансима слика чаробности природе у тихом, тужном пјесничком заносу. Његов таленат све више јача, све плодније избија на видик, ма да у сјетном, елегичном тону, задојен будући разочараним бајронизмом.

Напуштајући даљи његов начин живљења и пребивања, вриједно је споменути значајан дан ступања на пријесто руског Цара Николе, којом га приликом крунисању у Москви к себи призива и даје слободу живљења гдје-год хоће, прима се бити његовим личним цензором. Наглашује, да је најобразованији Рус.

Хладни анализ скромног говорника није у стању свестрано обухватити чисто Пушкинску литературну епоху, цјелокупну корјениту област реформаторског творачког рада, којијем поведе бесамртним путем сву умјетничку појезију руску. Зато се ограничавам утрудити пажњу вашу општим потезима Пушкинског творачког генија.

Сав његов књижевни рад распада се на три периода. Први период обухватају његови лирски лицејски спјевови, из којих се види даровита пјесничка природа, заносна, једра, здрава, способна за високе изливе срца. Кроз више оваквих пјесама, намијењених разним лицима и успоменама, провијава њежна љубав и тиха туга. Овдје он најбоље отплаћује сазнање дуга друштвеног и државног, те излази као врући патриота да покаже начин, како да послужи друштву и држави. Ту се виде све оне благородне тежње, које кићаху душу великога пјесника. Доста је напоменути његову родољубиву оду „*Посланица клеветницима руским*,” па да се види прави осјећај руског достојанства, значај руских права у словенском свијету.

Други период обухватају његови епски производи, које он заче још у лицеју. *Руслан* и *Људмила* први му је такав спјев,

којом обраћа на себе пажњу публике, написавши га под утиском руске и стране појезије. Затим „*Кавкаски заробљеник*“, „*Бахчисарајски фонтан*“, „*Цигани*“, „*Полтава*“, „*Ушолњеник*“ и знаменити „*Евгеније Онегин*“ на којему је радио 7½ година, обухватио цјелокупан друштвени склоп, истакнуо различите типове руске, прошао све мијене тонова: наивног, шаљивог, саркастичног, строгог. Овијем је ударио камен темељац оном великом здању, које, својом дубином анализа, правичношћу, искреношћу, високом наравственошћу, реализмом карактера и љепотом службе на чуђење свему образованом свијету. — У овај период спадају и различити чланци, историјски списи, автобиографске црте и критика, све писато оригиналним, простим стилем.

Трећи период обухватају његове драматске пијесе, из којих је избацио строго романтичан и сантименталан елеменат, а довео је до чисто народне драме, изводећи као најзвучнија музика стилем најчистију хармонију међу идејом и формом, широком сликању карактера појединих важнијих типова, не напуштајући и споредност, али чувајући строго склад и јачину цјелине. У овај период спадају: хроника „*Борба Губачов*“, пијесе: „*Тврдица вишез*“, „*Моцарти и Салери*“, „*Камелија*“, тај — по ријечима Бјелинскога — бисер у вијенцу Пушкинске појезије, „*Пир у вријеме чуме*“ и „*Рисалица*“.

Када се у почетку XIX вијека покљони пажња опште словенској појезији, јавише се Вукове пјесме, које занимају јевропске писце, нарочито Њемце и Французе, те и Пушкин, живећи на југу, заинтересира се нашим Вуком и задужи нас тиме, што претопи неколико наших пјесама у својим „*Пјесме западних Словена*“, као: „*Бонапарт и Црногорци*“, пјесма о Карађорђу, „*Војводи Милошу*“, а нарочито она красна „*Два су бора напоредо расла...*“

Обратимо се сада летимички на живот и рад пјесников, па ћемо виђети и живот непрестане борбе и муке, како с материјалнијем оскудицама, тако и с друштвеном равнодушношћу, јер се друштво слабо обазираше на духовну храну, већ више за згоднији положај у двору или државној управи, а Пушкин нити имађаше срества, нити заузимаше завидљив положај, већ својим упорним трудом крчаше себи животни пут, све то јаче шираше крила своје генију и мајсторским пером штиђаше права народна, а уздизаше углед савјесних књижевних радника, којима поглавито он распали жељу на рад, те стекоше бесмртно име себи, част и славу свом великом народу руском, јер уздигоше умјетну пјесму на ону урнебеску висину, коју данас посматра сав образовани свијет. — Но баш оваким радом Пушкин навр-

ѣаше на себе завист друштвену, јер се ово никако помирити не могаше с мишљу, да ону исту славу, коју други добију сретнијом судбином свог породичког живота, може достићи човјек својом особитом љубављу к науци, природним даром, знањем и љубављу к домовини својој.

У овакве тешке часове живота падаше му и сила пјесничког надахнућа, али га ипак ето својом лабудовом пјесмом „Споменик“ гдје сам отворено, истинито, достојанственим и гордим језиком оцјењује свог генија.

ПАМЯТНИКЪ.

Я памятникъ себѣ воздвигъ нерукотворный;
Къ нему не заростетъ народная тропа,
Вознесся выше онѣ главою непокорной
Наполеонова столпа.

Нѣтъ! весь я не умру: душа въ завѣтной лирѣ
Мой прахъ переживетъ и тлѣнья убѣжитъ —
И славенъ буду я, доколь въ подлунномъ мѣрѣ
Живъ будетъ хоть одинъ витъ.

Слухъ о мѣстѣ гдѣ Русь великой,
И назоветъ мѣсто великъ суцѣль ней языкъ:
И гордый внукъ славянѣ, и финнѣ, и нынѣ дикой
Тунгусъ, и другъ степей кавказъ.

И долго буду тѣмъ любезенъ я народу,
Что звуки новые для пѣсенъ я обрѣлъ,
Что въ мой жестокой вѣкъ возславиль я свободу,
И милосердіе воспѣлъ.

Велѣнью Божію, о муза, будь послушна!
Обиды не страшись, не требуй и вѣнца;
Хвалу и клетву приеми равнодушно,
И не оспаривай глумца.“

26 августа 1836 г.

Овијем се готово и завршује његов пјеснички рад, јер кратке остале чемерне дане проводи сам самцат у борби против „глупака жестоког вијека,“ који га прождријеше својим мутним валовима. Спушта се завјеса над пошљедњим кратким актом његове животне трагедије; његова бујна природа не може издржати посмијехе и приговарања друштвена односно неоснованих сплетака у погледу потамљења вјерности његове драге и вјерне супруге и резултатом свега тога јавља се несретни дуел, у којем Пушкин, смртно рањен, пада и испушта своју велику душу 29 Јан. 1837 год.

И тако по Лермонтову:

Угасъ, какъ свѣточъ, дивный геній,
 Увяль торжественный вѣнокъ!
 Его убійца хладнокровно
 Навель ударъ — спасенья нѣтъ:
 Пустое сеердце бьется ровно,
 Въ рукъ не дрогнетъ пистолеть,
 И что за диво?.. изъ далека,
 Подобно сотнямъ бѣглецовъ,
 На ловлю счастья и чиновъ
 Зброшенъ къ намъ по волѣ рока,
 Смѣясь, онъ дерзко презираль
 Земли чужой яязикъ и нравы:
 Не могъ щадить онъ нашей славы,
 Не могъ понять въ сей мигъ кровавый
 На что онъ руку подымаль!

Сто година, читав вијек људски, протече одкако се Пушкин јави великом словенском свијету. Али како нам је он млад, како је жив у нашем уму, живи у нашем срцу, лелуја се духом својим над нашим пјесницима.

Па ето на измаку тих сто година, када сва Велика Русија као у један глас однаједном до царског пријестола одаје славу и част великог пјеснику, и ми, синови ових светих крвљу натопљених музичких ора од вијекова тијесно и нераздвојено сливени са срцима чужде стране сјеверне браће, дођосмо на овај свечани скуп, да се дубоко поклонимо сјени бесамртног Александра Пушкина и удружимо свој усклик с ускликом, ишчупаним из чистог пјесничког срца ловћенског Омира:

*„Срешни пјевче великог народа,
 Твоме празу земном свештеноме
 Сабраће ши вишешки подвизи
 Пред дивнијем ступају олшаром!..“*

Слава неумрлом Пушкину!

Слава и част Великој и моћној Русији!!!...

П Ј Е С Н И Ц У.

(од А. С. Пушкина)

Пјесниче, у народ немој имат' наде!
Јер похвале њине стигне скоро смрт.
Чућеш суд глупака и см'јех масе ладне: —
Но ти буд' озбиљан, спокојан и тврд!..

Ти сам живи, царе, — своју мис'о снажи,
Свуд слободно иди под небески свод
Савршенству води твој дубини плод

И у св'јету за то нагајте не тражи

NACIONALNA

Она је ~~ВУВТЕОТЕКА~~ и себи суд,

Од свих ~~CRNE SOBE~~ велики труд,

Ти си задовољан, пусти ~~CRNOJEVIC~~

И псује, и грди и што оће збори,

И пљује на олтар гдје твој огањ гори

И трножни столац као дијете љуља.

Близак - Вазата.

КЊАЗ НИКОЛА I.

СРПСКИ ПЈЕСНИК.

пише Херцеговац.

VII.

Фатима, прије Војислава, кћи Жарка Соколовића, који је потурчио и себе и њу, удата за једнога Турчина-бега, тужи и уздише за својом вјером и отацбином, а нарочито за младим Књазом Арванитом, кога је силно заволила још као дјевојка, док јој се отац није био одрекао Христа, а примио Мухамеда. Она је, додуше, чула да се Арванит оженио, али јој љубав према њему ни трунка мања није; шта више, рекли бисмо, да се она тек сада, у турскоме харему, потпуно разбуктила и заслијепила толико, да чак и

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Смрти би се насмијала,
А у свашто уложила,
Љубав ми је ево овђе
Страшну ватру наложила...
Дрин помамни ако не би
Њу на брзо угасио,
Или удес какав други
Од мука ме избавио,
Ја ћу скочит' с ове куле,
Ђе сваку ноћ бег дохита,
Изустићу једно име —
Име Књаза Арванита!

Аиша, потурчена Зећанка и другарица јој, одвраћа је од таких мисли, савјетујући јој да заборави Арванита. Али све узалуд!.. Фатима, у љубавноме лудилу, пише књигу Арваниту, који са својом војском стоји према Скадру, вребајући згоду, да га освоји и у писму му предлаже састанак..

А Арванит?

Он добија писмо и чита га пред својим војводама, желећи чути и њихово мишљење. Поводом овога, Књаз је испјевао не-

колико реченица о женама, ама Богме таквих, да ће многа покуњити нос, кад их ушчита. Да наведемо само ове:

Жена о злу јунакову смишља
И када му у наручју спава!..

При жени је нека вражја сила.

Жена брата са братом завађа,
Жена чојка на сва зла навађа,
Жена вара себе и другога,
Жена вара и самога Бога!..

Све је ово лијепо и красно, само, Боже, да се не нађе каква жена, па да пише критику ва *Арванита!*

И Арванит Фатими одговара на писмо, те од ње добија још једно, у коме га свакако зове к себи, обећавајући, да ће му помоћи, да лакше Скадар освоји.. С тога Арванит одлучи да јој оде... Она га је дочекала, како је само могла, истичући му своју љубав и обећавајући, да ће отровати воду у бунаровима, само да се Скадар што лакше заузме.. Арванит се овђе држи сасвим присебно, као први племић и као ожењен човјек, вјеран својој жени... Фатима се, Бог ради те његове присебности, љути и, пошто он оде, пријети му, али се ипак стиша, те одржи обећање и отрује воду. Други дан Црногорци нападну на Скадар и освоје га, а Турци на ју и Соца јој, као издајнике, убију.

Ово је садржина другога драмскога дјела Књажева, који носи натпис *Књаз Арванит*. Према наслову дакле могло би се судити, да је он главни јунак драме, док напротив Фатима далеко више ради и много видније се истиче него он. Фатима је плаха, страсна женска. Она љуби, бескрајно љуби и, због тога, нити жали себе, нити друге. Грозно је оно дјело, што је учинила, отровавши воду у бунару, али ипак морамо да је оправдамо, кад знадемо, да не може бити вишега анђела, нити вишега ђавола од жене, која искрено љуби. Књаз-пјесник није је могао боље приказати, него на овај начин. Она спада међу најкарактеристичније типове, што их је Он створио.

Арванит је племић и јунак. Пун је поноса, пун одважности, присебности и поштења. Све чари лијепе потурченице не моглоше га примамити да поклизне као човјек, као што га нијесу могли задржати чари његове праве жене, да поклизне као јунак. Ми му се дивимо и поштујемо га.. Пјесник је, јамачно, то и желио!

Од осталих лица истичу се *Кадија*, прави тип азијатски, *Аиша*, па симпатични женомрзац, *Кнез Богиша*, који, „бојећи се жена, није се ни оженио.“

Ја држим, да би сваки љубитељ позоришта, тек онда уживао, кад би *Арванити* видео и на позорници. То је заиста комад, красно удешен за позорницу, да му, у српској књижевности, нема много равних.

Напоменути ми је, да је узвишени пјесник ово своје дјело посветио дичноме своме, на далеко омиљеноме сину *Мирку*. Доиста имао је и коме!

Готови смо са прегледом свих *Књажевих* досадашњих дјела. Свако на по се има великих врлина, а заједничка им је врлина та, што су прожмани патриотском теденцијом, што су написани од срца срцу. Њихова вриједност је виша, него што ми оцијенити можемо и у ономе маленоме колу одабраних српских пјесника, име *Књаза Николе I*. блистаће се исто онако сјајно и свијетло, као и мју именима највећих српских јунака и родољуба од *Босна* и до данас!

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

МРТВО ПРОЉЕЋЕ.

1.

Моја је будућност суморна и тавна,
На истоку моме неће зора синут', —
Као мутни облак преко пустог гробља,
Сви ће моји данци изнад мене минут'...

У прољеће младо, кад се љиљан рађа,
У моме ће врту увеоци биват',
Са широких поља и азура плавог
Нити ће ме срећа, нит' радост дозиват'.

Моја је будућност сиротиња худа,
Она мени неће поглади мило, —
Њене усне дрхћу од суморне зиме,
У косици њеној стрепи цв'јело сведео...

CRNOJEVIC

Ал' ја стискам очи од призрака њеног,
Па се теби враћам, ој прошлости драга,
У наручја твоја ја се жељно склањам,
Па нит' среће тражим, нити више блага.

На самотном гробу, гдје ми мирно сниваш,
Ја се гријем жаром и ту берем цв'јеће,
Ту, и мутна јесен кад с маглама броди,
Ружичасто љето нада мноме се креће.

И у бурном часу весела и шале,
Кад се с дружном нађем и пехара лањам,
Као сморен путник у завичај мили,
Теби, твојем гробу, ја се жудно враћам.

Па нит' Бога кунем, нит' будућност молим,
Да ми даде среће, покоја и блага;
Та све, што ми небо и судбина крати,
Ти ми њежно пружаш, ој, прошлости драга...

2.

Преко твојих густих већа,
 Кад се спусти санак тио,
 Кад пред твојим прозорима
 Слатко пјева славуј мио :

Ја умирем и кò сјенка,
 Кò дух, који тајно блуди,
 У твоје се дворе крадем,
 Па дах пијем твојих груди'.

И док нојца мирно броди
 И небом се зв'језде злате,
 Ја ти слатко име шапћем
 И молим се Богу за те.

А кад пет'о лупне крилом
 И поздрави зору плаву,
 Ја се опет бољан враћам
 У гробницу душту злату.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

— *Виолити* —

И ти ми ћутиш самотна,
 Прсле ти жице танане,
 Гле, моје очи санане
 Кроз сузе сад те гледају.

О, знаш ли, друже клонули,
 Кад златни данци свануше:
 Кад њене усне плануше
 У првом, милом пољубцу?

О, знаш ли: кроз ноћ тихану,
 Кад вјетрић њиха класиће,
 Кад сам јој твоје гласиће
 До б'јелих двора спремао?

С јецањем жица дивотних
 Клицах јој име сладосно,

А моје срце радосно
Зв'ездама коло водило...

Но све је прошло... Погледај!
Свуд струји живот слађани,
С потоком цвијет млађани
О слаткој срећи говори.

Прољеће — чедо убаво,
Широка поља целива,
А тебе сузам' прелива,
Ко пусто гробље, другар твој...

4.

Ја не знам да си мени у чашу отров лила
И да је твоја душа невјера хладна била.

Ја не знам да је лажан осјећај усна твоји'
И у твојој души да ли та варка стоји...

Ја не знам, док си мене илодом својим звала,
Потајно да си другом споменаком плави дала.

Ја не знам, кад сам с тобом у тихој ноћи био,
Анђео судбе моје да је сузице лио.

Ја не знам... У оном часу, кад суза среће капу,
Кад први, слатки пољуб са твојих усна плану, —

Умро сам и издахнуо... И сад, кад поноћ тавна
Широким плаштом скрије горе и поља равна,

Ја блудим с тобом, драга, и твоје име зборим,
У тавну вјечност гледам и љубим, дрхћем и горим...

5.

Пробуди ли сузе твоје тајни уздах ноћи мртве?
Познајеш ли да из гроба плаче гласак твоје жртве?
Познајеш ли сјенку ону, што кров ноћу таму хрли
И пред твоје дворе слази и прагове твоје грли?..

Сазнаје ли око твоје њену тугу што је мори?
 Да ли видиш тавна сјенка како дрхће, како гори?
 Да ли видиш у том пламу, што је вјечном жудњом згара,
 Да се твоја мила слика, кô анђелак благи, ствара?

Не! заборав све је скрио из ледених твојих груди,
 Ти не знадеш јадно срце да за тобом и сад жуди;...
 Ти не знадеш, да из гроба још се диже љубав мртва,
 И да тебе и сад љуби моје срце — твоја жртва....

Алекса Шантић.

—◆—

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Б О Ж И Д А Р.

Догађа се у Војводини.

Написала **Милка Гргурова.**

У једној варошици, на крају неке улице, у којој понајвише бијаху сиромашне куће, беше једна од свију најсиромашнија и најмања. У тој кући живео је неки сиромашни обућар са својом многобројном породицом. Мало подаље од те куће могао се видети дворач, окружен дивним парком, који је врло брижљиво одржаван, ма да је госпоштина тога дворца ретко кад долазила; али је било допуштено, да лети публика може уживати у тај парк, као у своје шеталиште. Ретко кад били осветљени прозори тога дворца, а од послуге није скоро ни једног било. Но мало даље од дворца била је кућа, у којој је живио баштован са својом женом, који је по час цели дан имао посла по парку. Он га је сматрао као да је његова својина, јер је већ тридесет година у њему живео.

„Гле, како је то, да је баш данас у сред зиме осветљена једна соба у дворцу, а ипак нико не зна да је ко дошао од госпоштине.“ Тако је говорила сама себи жена сиромашног обућара, затварајући капке на својој сиромашној кућици. Али није имала времена да о томе много разбира. Али како, кад се ништа нема? Она би сама одговарала: „Чекајте, децо, сад ће отац доћи, па ће донети што и за јело.“

Тако је она деци говорила, док наједанпут чује, како цето на пољу јако залаја. Она се трже: „Ко може то бити, то није мој муж?“ — Мало се је устезала да изађе. На пољу беше мрак, а снег је ситни вејао. Најпосље изађе, отвори смо-трено врата од кухиње, погледа наоколо, нигде никога не виде, но наједанпут цето дотрча к њој, поче је грести и вући као да би хтео да јој нешто покаже. Она изађе у ходник и виде на степеницама куд се на таван иде, да је нешто умотано. Она узе то и унесе брзо у собу да види што је. Но има што и видети — то беше мало повијено дете. Она се скамени сирота од чуда, па повика чисто очајно: „О Боже, зар нам је мало

шесторо наше деце, зар и ово још да примимо?“ Она брво расповије дете, које је почело јадно плакати, и у повоју нађе сто форината и један медаљон, у ком је била мушка слика. Док је она све то радила и деца се око ње скупила, на пољу на ново псето залаје, али сад радосно као кад домаћин долази кући.

Деца брзо појуре му у сусрет вичући: „Да видиш, бабо, што имамо!“ Жена му укратко исприча што се догодило, а он одговори: „Бути, жено, можда нам то дете доноси срећу. Сутра се отвара тастаменат покојног мог ујака, па можда се сетио и нас сиромаша, ма да нам за живота није ништа чинио.“

„Празна нада, мој човече, одговори му жена; ти знаш да је покојни ујак и за живота говорио: „Не дам никоме ништа, нека сваки ради, па ће имати, а ја већ знам коме ћу оставити „моје имање.“ — „Е па добро, прихвати муж, нека остави своје имање коме хоће, за сад су нам и ови сто форинти као од Бога послани.“

Тако се реше да то дете задрже само у шесторо, нека буде и ово седмо. Сутра дан ујак се са својом женом и децом ујаков тастаменат, пошто су се искупили рибацим као из деветог колена, јер при таким случајевима се не бирају деца. Али Бог се је смилвао на јадну породицу обућарену и на њиховог сина. Бог је мудро, да им остави цело своје имање.

Сиромаш обућар каквом радошћу дојури кући, па још с врата повика: „Видиш, жено, нисам ли ти казао, да нам то дете донесе срећу у кућу. Ујак нам заиста остави цело своје имање и кућу и своју обућарску радњу. Помисли само кућу, и дућан у кући, на сред пијаце, на најљепшем месту. Доста смо сиротовали, сад ћемо и ми бити богати људи.“ И заиста Бог се смилвао на јадну породицу, која је живела у највећој сиротињи.

После неког времена пресели се са породицом у лепу двокатну кућу, у којој беше дућан са обућарском радњом. Дете одма крстише и дадоше му име „Бождар“ и заиста Глиша обућар, као што су га звали, сматрао је да им је то дете донело тај Божији дар.

Радња му је цветала, али је био вредан; доста се мучио као туђ раденик, сад је свој господар. Метнуо је своју фирму „Глиша Добрин обућар.“ Поносио се, кад је видео своју фирму; био је то поштен човек.

Деца су му била ваљана, мушкарце, који нису хтели учити школе, давао је на занат, а за ћерке старала се је мајка да буду добре и ваљане домаћице-газдачице.

Тако је Божидар његован и одраћен као рођени син, а он је поштовао те људе, као своје родитеље, јер за друге није ни знао. И кад би Божидар кад год запитао: „Је ли, мајко, зашто мени деца кажу да ја нисам твој син? Одговор би био; за то, дете моје, што су неваљали.

Божидар се врло добро учио и кад је свршио основне школе, дадоше га у гимназију, а кад је и гимназију свршио и навршио осамнајест година, запита га Глиша: на што жели да се ода, а он рече: „Желим оче да будем војник.“

„Добро дете моје, прихвати Глиша, ја ћу те дати у академију, да изиђеш као официр, али сад, дете моје, имамо нешто да ти предамо, а и једну тајну саопштимо. Ми смо сачували ову амајлију, док не одрастеш.

Сад ти ево дајем, немој је никада скидати са твога врата, у њој је мушка слика; ко зна, межда ћеш кад год са овом амајлијом наћи своје праве родитеље.

„Што, зар ја не видим слику? Звикну болно Божидар. Али му не пречало историју, ма да им је било врло тешко казати, да им он није син, али су сматрали за дужност да то учине. По свој прилици да је таква жеља била и његових родитеља, чим су амајлију приложили уз дете.

„Ти, сине, настави обућар, остајеш наше дете и на даље, и ми те волимо исто тако, као што би те вољели и твоји родитељи.“

„О, ви ме за цело више волите, јер сте ме одњеговали и одхранили, одговори горко Божидар; а моји ме родитељи не воле, да су ме вољели, не би одбацили од себе. Не треба ми ова амајлија, што ће ми, ја их нећу тражити.“

„Не, дете моје, прихвати његова добра помајка, носи је и чувај је, ко зна какву ти срећу може она донети.“

Тако га они спремише на пут и одведе га његов поочим у академију. Божидар се растаде с њима тешким срцем, а и они су га пратили сузним очима, докле су год могли догледати кога.

Тако је протекло неколико година, он је овим поштеним људма често писао, а кад су ферије настојале, он је долазио к њима веселим срцем, као у своју родитељску кућу. А после четири године изађе из академије као официр у коњичком пуку, која је био у то вријеме на граници, пошто је ратно време

било. Срећа га послужи, те је био у битци и врло се храбро држао, а при том је и живот спасао своме пуковнику, и противника убије. Пуковник га од првог погледа заволео, а сад још више од кад му је живот спасао.

Божидар је био веома угледан млад човек, а при том храбар и поштен.

Кад се рат сврши, и војска се повуче са границе, пук се врати у свој гарнизон, у варош Божидар, где је пуковник био код куће.

Пуковник се звахе гроф Горски, од словенског порекла, само католичке вере. И ако беше човек већ у неким годинама, ипак је био у пуној снази, није много напредовао у својој каријери, као што би по својој храбрости заслужио, јер беше врло велики словенин, па га нису вољели највиши.

Био је веома богат; од своје родбине имао је само неку даљну рођаку, Госпођу Маргиту, удову неког државног саветника; она је имала сина Илију, поручика у истом пуку и ћерку Павлину, која је навршила ^{сам најест} година. Његова та даљна рођака беше врло охола, ^{што је држала на своје} порекло.

Пуковник је ^{у својој кући} децу, сина због храбрости, ћерку због умиљатости, а Маргиту ^{у својој кући} због њене несносне гордости. Младог Божидара ^{у својој кући} такође био поручик, представи својој родбини, пред којом је много хвалио његову храброст.

Илија је врло волио свога младог друга Божидара, и увек су заједно били. Тако је Божидар имао прилике да врло често долази у њихову кућу, где је био добро примљен, особито од Павлине, која није могла прикрити своје задовољство кад га види.

Међу осталима, који су долазили у кућу Маргитину, беше и неки барон Штолц, човек млад и врло надувен аристократа, који се такође удвараше Павлини, ма да је она била према њему доста равнодушна, али је њеној матери био у вољи и жељела је да јој буде зет.

Барон је Божидара преко рамена погледао, и сваком приликом омаловажавао, а овај га је мрзио из све душе своје.

Једног дана Пуковник поведе разговор са Божидаром, па ће рећи:

„Ви ми, млади пријатељу, никад не рекосте, одакле сте и јесу ли ви живи родитељи?“

„Питали сте ме једном г. Пуковниче, само се не сећате. Ја сам из вароши Н.....“

„Е па то сте у неколико мој земљак, ја имам тамо добра.“
После, мале почивке запита га пуковник.

„А јесу ли вам родитељи живи?“ Божидар се мало збуни. Сад први пут осети, како је то тешко не знати ко су му родитељи, па и не хотице уздахну, и тужно одговори: „Живи су ми“

„Па што тако тужно одговористе? А, сад се сећам! ви сте ми говорили да вам је отац занатлија?“

„О не, г. пуковниче, ја се поносим мојим родитељима, они су поштени и племенити људи.“

„Тако ваља, сине мој, не треба се стидети свога порекла, не можемо сви бити од високих породица, али за то можемо бити поштени људи, а то мало више вреди. А ви сте млади, човече, још и храбар, па ћете у вашој каријери — далеко дотерати.“

Али је Божидара мучила друга жалост, не за то што би му отац био обућар, него што је опште и не зна ко му је отац.

Божидар је од неког времена почео да долазио у кућу Маргите, јер је опазио да га је све хладније примала. Но што је ређе одлазио, то је све више тежио да види лепу и умиљату Павлину. Он тек сад осети колико му је она драга и колико га је освојила. Но смијели он на њу и помислити? Ко је он и чи је син? — Једном приликом запитаће га Илија:

„Шта је с тобом, Божидаре, што ти не долазиш к нама? Моја ме сестра пита, да те ја нисам случајно што увредио?“

„Како може госпођица Павлина тако што помислити, зар ти да ме увредиш? О не драги пријатељу али — — —“

„Што али? А да те није онај охоли Штолц што увредио?“

„А што ми је до њега стало, ја га и не гледам!“

„Е дакле што је? ти си мој пријатељ и тешко ономе, ко би те у мојој кући смео вређати.“

„Буди уверен, драги Илија, одговори Божидар, да му ја за увреду не би дужан остао.“

„Онда је можда моја мати, која ти се чини хладна и можда одвећ поносита, али то је њена нарав таква, иначе је врло добра, — а тебе веома поштује.“

„Тако Илија скоро силом одвуче Божидара својој кући, где га је Павлина веома љубазно предусрела, па рече са пребацивањем:

„Није лепо, господине поручиче, што нам тако ретко долазите.“

„Извините, госпођице, одговори Божидар погледајући на г-ђу Маргиту, која није била баш очарана, кад га је видеала; бојао сам се да вам не будем на досаду.“

„Ви, пријатељ мог брата? На против ви сте нам увек добро дошли!“

Имри је веома криво било, кад је видео матер како је хладно примила Божидара, а међу тим била је веома љубазна са бароном Штолцом, који је такође дошао у посету. Док су се сви тако скупа разговарали и г-ђа Маргита обратила сву пажњу барону Штолцу, дотле су се Божидарови погледи са Павлиним кришом сусретали. Они нису говорили, али су им очи говориле. Он је јасно видео да га девојка воли. Како би јој он радосно узвикнуо: „Павлино, душо моја, ја те волим више него живот мој!“ — Али помисао ко је и чији је син! следи му реч на језику. За то намисли да бега од те девојке, која га сваким даном све више заноси.

Глава му је горела, срце му је лутао тако, да је мислио груди ће му пробити; није више могао уздржати, морао је отићи да на свежем ваздуху разлади. У њега је усијано чело. Лутао је тако по улицама, тобјен наумрачаним мислима, док не осети хладноћу декембарске вечери. Гад нареданпут стаде, лупи се руком по челу па рече горко:

„Гле, та данас је 10 Декембра, данас ми рођен дан, или дан, кад ме нађоше они поштени људи. Данас је двадесет и пет година како су ме моји безбожни родитељи одбацили од себе. Што ме нису убили, то би било човечије! О моја драга Павлина, ти ме волиш, ти би радо постала мојом женом? А ја какво име да ти дам? Ваља дакле бегати! — Тако у мислима дође до свога стана. Тврдо се решио да моли пуковника, да га премести у други пук. „Казаћу му праву истину, и пуковник, као паметан човек, и сам ће увидети да је то што ја тражим сасвим умесно. Тешко ће ми бити оставити мог доброг пуковника и верног пријатеља Имру. А на Павлину не смем ни да мислим. Павлина је мој живот, па њу оставити чини ми се да ме и живот мој оставља.“

Што је наумио то је и учинио. Сутра дан оде пуковнику и рече му сасвим отворено, да се је заљубио у Павлину, „па доврши — Ја знам врло добро, да ту везу не би никада одобрила г-ђа Маргита. И за то је најбоље да се уклоним одавде.“ —

На што му пуковник одговори:

„Ви, сине мој, имате можда и право, што хоћете да се уклоните, али јесте ли сигурни, да ћете и љубав своју уклонити из свог срца? Пазите, то није тако лако. А код вас чини ми се она је већ сувише дубоко ухватила корене,“ после мале почивке настави пуковник: „Ви се бојите да моја рођака не би одобрила тај брак? — Но кад би до тога дошло, ту би и ја имао коју да рекнем, а мислим да г-ђа Маргита не би хтела да прекине пријатељство са мном. Сто му мука! То би је стало најмање један милијун; а то баш није за одбацивање особито за њу, која има велико господство, а ситно имање.“

Но Божидар оста замишљен, али још никако није могао превалити преко језика ту несретну реч: „Наход“ и да му каже: „Господине, ја нисам ни тог поштеног занатлије син, ја не знам ко су ми родитељи“. Он је још једнако ћутао, а пуковник настави даље.

„Мој синко и ја сам некада волео и то сиротно девојче без ичега, ја сам се њоме и оженио, ма да је моја родбина пуцала од јада.“

Божидар га погледа изненађено, а пуковник настави дирљивим гласом.

„Да, да, био сам оженио. Мој млађи брат по оцу, а од друге матере, оженио се је много раније и имао је већ два сина, па је мислио да ја као војник ћену се ни женити, као што сам и сам мислио, па често и говорио, де ће тако моје имање остати његовој деци е, али се ја загледах у ваљану девојку, ћерку неког чиновника. Била је сироче, родитељи беху јој помрли, а она као добро васпитана и образована девојка, била је гувернанта у врло отличној кући, у коју сам често одлазио. Девојка ми се допаде, ја јој понудих руку и она постаде моја жена. Моја славна родбина, особито госпођа Маргита, нису је хтели признати за своју снају. — То нам је било сасвим свеједно, ја сам с њоме био срећан, а за даље се нисмо ни бринули.“

Живео сам с њоме једва десет месеци, чим букну рат ја морадо на границу. Тешко ми је било оставити је саму без икога свога. Кад једнога дана дође мој брат са својом женом, који нису у кући ми долазили одкад сам се оженио. „Фрањо брате — рече он — дошао сам са мојом женом, да те молим, да нам опростиш, а тако исто твоју жену а нашу снају. Ти полазиш на границу, знам како ти је тешко да оставиш своју жену без пријатеља, особито у оваком положају кад оће да

постане мати. Ево ми ти обећавамо, да ћемо је пазити као своју сестру.“

„Ја се зачудих, одкуд толико милости сад. Али помислих: Тоша није никада лагао, а речи су му биле тако срдачне, да сам му морао веровати. Сад сам лакшим срцем помишљао на растанак, сад имам родбину око себе. Али ипак ми је било врло тешко, кад сам се праштао са женом, која је сирота тако плакала, као да је слутила да се више нећемо никада видети. — Послије мале почивке настави пуковник: „Три месеца редовно ми је писала, само што се тужила, да је све слабија; ја сам ту слабост приписивао њезном стању у ком се налази, још за мсец дана постаће мати и та ће слабост по себи проћи, тако се нисам ни плашио много. Но четврти месец не би писма, био сам врло брижан, једва после три недеље добијем од брата писмо, у ком ми вели да се не бринем, Христина је (тако се звала моја жена) слаба, али није ништа опасно, а после тог писма десет дана доцније добијем вест, да је Христина умрла, пре но што је мати постала“. Пуковник престаде говорити, јер му сузе загушише глас, и великим корацама пређе неколико пута преко себе.

Бождар је живно срећан, бол пуковника, који после одуше почивке рече: „Тако је то, мој драги младићу, моја срећа није била трајна. Умру ми браћа и остала родбина, остаде само та охола Маргита, да нема ту децу, коју волим, не бих ју ни погледао.“

Кад ово исприча пуковник, завлада тишина у соби, само се колутао дим од његових цигара. Бождар је упро очи, ни сам није знао куд је гледао; био је потресен. Пуковник се задубио у мисли, прошлост му је излазила пред очи тако живо, као да је све то јуче било. На једанпут трже се и рече: „Ето видите, младићу, да је и у нашој породици већ било мешовитог брака. Ја вам већ једном рекох, да ви имате врло лепу будућност пред собом, ви сте ваљан, образован и храбар официр, ви ћете сами себи створити славно име, и славније можда, него што би га од предака наследили. Дакле напред јуначе, оружајте се, као да се спремате освојити град. Али и ја сам ту, па кад је обезбедимо са две стране, ех, видећемо хоће ли нам се моћи одупрети.“

„Господине пуковниче,“ прихвати уморно Бождар, „ја вам се захваљујем на заузимању за мене, али ја вам нисам казао праву истину.“ Па онда настави тужним гласом. „То нису моји родитељи, они су ме само примили, однеговали и на

пут наставили, моји су ме родитељи одбацили од себе. Ја и не знам чи сам син!“

Пуковник врло изненађен устаде, погледа Божидача као да га није добро разумео, па повика „како? шта? нису ти то родитељи?!.. —

„Нису, господине пуковниче.“ — Пуковнику беше као да га је неко лукао по глави, тако га та вест изненади. — „Па ко су — рече он — твоји родитељи?! — То је био први пут да му је „ти“ казао.

„Не знам, господине пуковниче.“

„Не знаш! за тим га погледа замишљено и скоро расејано рече: „Јадни младићу, сад појимам твој бол!“ Па стаде ходати брзим корацима по соби. На једанпут заустави се пред Божидаром, погледа га благо и замишљено, па као за себе рече: „Како би срећан био да имам таког сина!“ — За тим настави: „Храбри младићу, још није све изгубљено. Видећемо шта ћемо чинити, само не треба ништа пренаглити. Буди миран и надај се, па још није изгубљена битка.“

Божидар устаде, опрости се са пуковником ни мало сретнији, ни утешенији. Надао се да је своје добром пуковнику праву истину казао о свом пореклу. Не треба оне, које поштујемо, парати, ма да му је пуковник рекао „надај се“ — Он ипак није смео то примити, обидно.

Но тек што је од пуковника изишао, сrete свог пријатеља Имру, који је изгледао као да има нешто врло важно да му каже. Божидар га запита: „Што је теби, Имра, као да се и теби нешто неугодно догодило.“

„Мој драги Божидаре, знаш ли да је барон Штолц данас запросио руку моје сестре!“ — Већи гром није могао згодити једног Божидача, но ипак се савлада па запита: „А госпођица Павлина твоја сестра казала је!“ —

„Да га неће“

„Али га твоја мати хоће. а што она хоће то мора и да буде, је ли?“ — Имра слеже раменима па рече: „Боме Павлина има јаку вољу.“

Божидар је слутио, да ће тако бити, са тужним срцем растаде се са Имром и оде кући.

Страшну је ноћ провео, ни трену није, свакојаке најцрње мисли обузимале су га. А час опет звониле би му у ушима пуковникове речи: „храбро, младићу, надај се!“ — Његово је стање било ужасно, он сам није знао што да почне. А, да

он сам није „дете находче,“ он би већ показао том надуваним барону, али овако што може, шта да ради?

У том размишљању поче већ и свитати, он устаде. Имао је тај дан још и дужност војничку. — Кад се враћао са дужности, пустио је свога коња да кораком иде. Тако замишљен сусрете се у гледној улици са баровом Штолцем, који је такође јахао. Кад опази Божидача, поздрави га па рече: „Збиља знате ли, поручиче, да се женим?“ — Божидача ово још већма жацну, хтједе га ударити сабљом по глави, но се савлада, па рече сасвим хладно: „Нек вам је сретно!“ — и пође даље, али га овај задржа и рече: „гле! па ви ме не питате ни кога узимам.“

„Не тиче ми се ништа“ — одговори хладно Божидар.

„И мене се чини, да вас се мало и тиче, јер ако се не вaram и ви бесте бацили око на госпођицу Павлину, па што нисте похитали пре мене?... Само мислим, да госпођа Маргита не би била вољна да уђе у обућарску породицу.“ — Место одговора Божидар измену бичем и удари барона по глави. Сад је било обојици доста. Сваки за себе потражи сведоке и двобој би одређен у пет сати по подне. Божидару је то и требало, остао жив или не, сасвим му је било свеједно. Било му је јасно зашто је барон био заједљив, кад му је Имра испричао, да га је Павлина одбила, уз проклетство наваљивању и претњама материним, шта више она би се пре оклевила у манастир да пође, но што би пошла за барона Штолца.

Док је на једној страни двобој био, пуковник је немирно ходао по својој соби горе доле и чекао резултат двобоја.

На једанпут уђе момак у собу и рече: „Ваша милост, овде је нека жена, која жели одма да говори с вашом милошћу.“

„Пусти је унутра,“ одговори пуковник. Момак отвори врата и уђе у собу нека висека женска око 40 година.

Пуковник је погледа и запита шта жели. А она му одговори: „Ваша милост, ја сам кћи покојног Марка вашег баптована, који беше на вашем добру Н.... Моја мати лежи на смрти и жели да каже вашој милости веома важну тајну, и молим, да се одма потрудите до ње доћи, јер најмање оклевање може бити доцкан.“

Пуковник се одма подиже, био је веома пажљив према својим слугама, који су га верно служили и пође за њом.

Улице беху већ осветљене, ишли су доста дуго, најпоследње уђоше у неку мрачну и дугачку улицу, где се зауставе пред једном ниском кућом, жена отвори врата и рече: „Пођите за

мно, милости, и чувајте се, јер овде је доста мрачно.“ Прођоше преко неких степеница, затим жена опет отвори нека врата, окрете се пуковнику, и рече: „Извол' те, ваша милости, ту је мати“, на то даде знак своме мужу, који је код болеснице седео, да изађе на поље.

Тако пуковник остаде сам, погледа по соби, виде на постељи где лежи неко створење, које је било више мртво но живо. Приђе сасвим близу постељи, болесница отвори очи, које су скоро већ сасвим укочене биле, исправи се и slabим гласом проговори: „Хвала што је дошла ваша милост — данас вам се исповедам — свештеник ме — разреши заклетве — — и сад могу говорити.“

Пуковник је као на иглама стојао, није смео да је прекида у говору, бојао се је, да јој д ша не изађе пре но што би му тајну рекла. Она прибере сву снагу и продужи: „Пре двадесет и пет година, 8 децембра дође г. Тоша ваљ брат у дворац Н. . . . са неком госпођом — — — која је би—ла на неком добру — — да ро—ди—. Она — беше тако сла — — — ба — да смо сумња — — ли — — да ће дете доне — ти — на свет — — — — — ја сам у тој — око—ли—ни вршила и дужност — ба — — — — — Тоша дозове ме — — — и рече: „Како, ти се мораш заклети да нећеш ником док си жива — казати што си ов — — — де ви — дела и чула, — и ја се закунем. — — За тим настави: ова госпођа оће да роди али преживе — ти неће — ако дете буде живо — носи га куд хоћеш, — — ради с њиме — шта хоћеш — ако буде мртво тим боље. Међутим дворићеш ту госпођу. док не дође час да роди. 10 децембра, јадница роди дете — здраво, а она при порођају умре. Ја сам на њеном врату видела златну амајлију са ликом ваше милости — — одма сам се покајала — — што сам се заклела — али нисам имала више куд — — скинем амајлију са њеног врата — — и метнем детету око врата — — узмем сто форинти — — од — оних новаца — — које добих за моје ћутање и метнем у повој детињи и однесем га — у кући си — — ро — — — маш — — ног обу — — ћа — — ра,“ ту застаде, ропак је стеже; она је још мало само мицала устима. али је он више није могао разумети. Пуковник пређе руком преко чела, као да би се хтео уверити да не сања, срце му је лупало од силног узбуђења, она издану. Сав у узбуђењу пуковник рече: „Је ли могуће то мој брат да ми учини, о правдо Божија, ти си ме осветила.“ Али дете да не буде?!..“ — Он убрзо изађе из собе

пређе степенице и не осврћући се на људе, који му хтедоше посветлити, њему је сад било сасвим нешто друго у глави, „двобој“, „Божидар“, „амајлија“!. То су ствари, које му сад играху пред очима. Скоро је трчао кроз улице и заустави се пред Божидаревим станом; уђе, пређе преко степеница, зазвони, отворише му, а он брзо запита: „поручик да ли се вратио?“ — „Јесте, ваша милост“ — „рањен“ — није ни сачекао одговор уђе брзо у собу.

Божидар је лежао на дивану. Кад уђе пуковник, он се подиже са дивана. Но пуковник га задржа и упита: „Да ниси рањен?“ — „Јесам, али незнатно у десно раме. — „А он? — „Он је убијен.“

Пуковник није могао да говори од силног узбуђења. Тишина завлада, ходао је горе доле по соби, срце му је јако куцало, никако не могаше да се стиса, најпосле стаде пред Божидара, погледа га право у очи, па онда узвикну: — „Јест, јест, те су ме очи увек к теби привлачиле, такве је очи и она имала. Дете, имаш ли какав знак од твојих родитеља?“ — Божидар изненађено погледа пуковника, па скоро и нехотице маши се за амајлију. Кад га виде пуковник амајлију и своју из младости, онда му се лице закривену у њој, нестаде сваке сумње, рашири руке и допритисну Божидара на своје груди, па чисто ван себе повика.

— Сине мој! мили сине мој! није ме моје срце преварило!“

Сирома Божидар нађе се у чуду, ни сам није знао што да мисли, али кад му пуковник све исприча, његова радост не да се описати.

Божидар на једанпут доби оца, име, богатство, па још и племство. А што је његову срећу крунисало, добио је умиљату Павлину за жену. Пошто му беше врло даљна рођака, то им је католичка црква дала благослов.

И ма да беше сад и богат, па и племић, ипак није заборавио своје добротворе, породицу *Глише обућара*.

Ц В Ј Е Т А Ј Ц В Е Т Е

Цвјетај, цвјетај, њежни цвјете,
Усред мога перивоја,
Да те дадем злату своме —
Нек заштити њедра своја.

Нек се сјети ноћи меке,
Када ми је цјелов дала,
Први цјелов, када ме је
Са љубављу сусретила.

Цвјетај, цвјетај, мила цвјете,

ИНЦИОНАЛНА цвјете, —

ТВОРИТЕЉКА марис ести

У СТУДИЈИ СРБИЈСКОГ ПИСМА

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Брзо цвјетај и распуши,
Ружо, још немирисана, —
Да те дадем злату своме,
А за спомен прошлих дана...

С. А. Карабеговић.

САЖАЛИ СЕ НА МЕНЕ...

П. А. Козлов.

Да л' ће ноћ ми проћи и дан гранут нови?
Да л' ће сунце кад год озарити мене?
Ох, ти тешка судбо, изгубљени снови —
Мене болест руши и мој живот вене.

Моја љубав стара преда мном се вије,
Као сенка страшна са хладнога гроба,
Душу туга мори, срце једва бије,
Још пошљедњи куцај — дошло ми је доба.

„Немој, сени страшна, пред мном се вити,
„Изгубљене наде никуда с' неће дићи,
„Скоро Куре, Ескоро, Ескоро, Ескоро, Ескоро,
„А са мном ће нада промислити и ти.”

„Поштеди ме мало! Борбом клонух много,
„Сажали се на ме... иди, иди даље,
„Да би горки живот завршити мог'о
„У једном тренутку што га удес шаље!“

Алијета.

ВЕЛИКИ ЦАФАР

Прича из доба алхимичара

од проф. М. Ју. Голдштајна.

Мртва тишина завладала у Гранади. ПравOVERНИ давно почивају, одмарајући своје уморне кости. Месец тихо плови по ведром небу, продирући кроз зеленило у најгушћу таму вртова. А у даљини бљешти Алхамбра у сребрнастом сјају, а деле је од Гранаде широке воде Дарроа, у којима се месец растапа. Чешће заћарлија лахор, заколута воденом површином, па се онда спушта у вртове што су пружени по долини.

Чији је то тако чудан глас који се, као ружин мирис разлева по тајанственој долини ноћој? Која вила, у позном часу ноћи успавдује утицеду песмом својом?

То је млада Фатима, Звезда Гранаде;“ пева химну при-
роди и љубави. Она зна, да ће јој се после те песме јавити њен свемоћни Цафар; зна, чим се распу звуци њене песме по околици, да ће њен велики Цафар оставити свој важни посао, посао, који му је сву младост, отео, али који га је начинио највећим међу највећима. Фатима види дом Цафаров; види огњиште на ком Цафар у чудним судима сагорева и справља тајанствене материје; она зна да он те суде назива фиолама, аламбикама и другим чудним именима.

Ено, огањ се гаси. Цафар ће изићи и говориће јој слатке заносне речи, које се њој чине, као да су од заљубљеног пророка. О брже Цафаре! Ули чари и сласти у срце моје! Ко што вене цвеће кад му дажда нема, тако и душа вене кад тебе не види, кад речи твоје не чује!

И Фатина песма снова се изли као бујни поток. И није то више нежна, тиха песма, то природа шапуће, дрхће очарана њеним страсним звуцима.

А Цафар хита тамо где га она очекује. Срце му бије све јаче. Шта ће јој рећи, ако га она упита за његово велико дело? Он ју је уверавао да месец неће још ни десет пута обновити лице своје, а у његовим рукама налазиће се знаменити

еликсир... Данас је гледао шта је у аламбику — то је плод двогодишњег трудног рада, који му не испуни наде. Да, да је злата, троши га, али не производи пројекције. *) А Фатима очекује велики еликсир. Последњи пут Џафар јој рече: „Још мало и рећи ћу ти: донеси ми 6 најгрубљих метала и ја ћу их преобратити све у суво злато.“ — Па зар сад одрећи се тог! Тад она губи веру у мени! Младост је минула: 40 хедри прошло је од мог рођења. Блага немам, ни лепоте. Па што да ми онда нуди своју љубав? О, велики Абдала Ал Батани, који си ми претсказао славу и величину, зар си се преварио читајући у звездама судбу света и људи; зар су твоја предсказивања пала у прашину где први гамижу? О, ако је тако, нека ме вечни Алах сруши стрелом својом пре но што доспем до места, где ме чека Фатима, звезда срца мога!“

Џафар се упути двору Фатимину. Видевши их осветљене, он одједном заборави све своје недаће и пође брже, ношен осећајем страсне љубави. Фатима пружених руку очекиваше да прими у загрљај онога, чије ће име, по њеном веровању, говорити сви народи док буде сунце од истога истицало.

Џафар паде пред њом на колена и љуби хаљину њену. — Нека ти, Џафаре, пророк пошленик, благослов свој за то, што си оставио посао свој и дошао на позив робиње твоје, бедне Фатиме!

— Шта је ова ноћ са својим мислима, шта звезде и месец пред трепетом речи твојих, пред сјајем очију твојих, пред златом косе твоје, дивна девојко! Не говори ми о чарима природе, јер су оне створене за то, да би се губиле у сравању са твојом лепотом!

И Џафар притиште Фатиму на своје груди. Она му се загледа у очи, хотећи да прозре у најдубље место душе његове.

— Џафаре, силни орле и соколе мој, на твом лицу видим тугу. Зар моја љубав није толико јака, да ти са срца и душе збрише тугу?

— Не, авђеле мој! Кад би се све звезде, што трепере над нама претвориле, у дијаманте и пољупце, опет, једна твоја реч дража би ми била. Душа ми стрепи при помисли да ћу изгубити љубав твоју. Да ти речем јаде своје и видећеш зашто ме брига мори чак и онда, кад ми и сам пророк завиди, кад види да те држим у своме наручју.

*) Пројекцијом називаху алхимичари операције, преобраћајући неблагородне метале у благородне.

— Слушам те, Цафаре, говори! Ако је туга твоја велика, утопићу је у својим сузама и пољупцима. Говори!

— Сећаш ли се нашега првог виђења? Сећаш ли се да сам, говорећи о својој ништавости, рекао: небој се, владарко мога срца, цели свет, заједно са мном, лежаће пред твојим ногама. Алхамбра, што сја, биће играчка према замку, у ком ћеш ти живети. Крај нашег одра биће скупљена сва чудеса, која је створила машта песника „Хиљаду и једне ноћи.“ Одар твој биће од сува злата; хаљину ће ти пауци плести, а у врту ће шедрвани избацивати драго камење; ваздух ће бити испуњен мирисом руже и јасмина, неранце и олеандра. Из целог света скупљаће се владари да виде твоје становиште. Ако сунцу треба замак као што је свод небесни, то, какав замак теби треба, која си лепша од свију сунаца што их је описао велики учитељ Ал Батани! Само један Алах може владати свим сунцима. Колико мора бити велики онај, коме је суђено да твојом љубављу влада! Та он је Алаху раван! Највећи учитељ Мохамед-бен Хобир-бен Синоп Абу Абдула Ал Батани, читајући у звездама судбу људску, претказао ми је да ћу бити већи мудрац од Хермеса Тризмехиста, већи од Аристотела и Питагоре. Рекох: створићу три чуда, за награду примићу само љубав твоју и бићу отац оног потомства, чија ћеш мати ти да будеш. Све ћу метале у злато да претворим. Сем Бога то досад нико није умιο да чини. Велики Египћанин Хермес Тризмехист и Ипатије, велики Грци — Сенесије, Зосим из Пелопониса и Олимпијадар, па Цафар Ал Сафи, философ над философима и Авенџор — нико то досад није постигао. Друго чудо је — продужење човечјег живота. Мисао да можеш умрети, да се за мало само можеш наслађавати љубављу, да те смрт може отети из мога загрљаја — та мисао не даје ми мира ни покоја. Сећаш ли те треће највеће задаће? Говорио сам ти, да је човек створен по Божијем подобију; ума предјели човеку нису одређени. Пророк нам није одредио границе науци. Створио је злато да се ни у чему не раствара. Ја сам пронашао течност, која раствара злато. Јесам ли Алахову вољу преступио? Да јесам, ја би погинуо пре но што би сазнао својства моје течности. Дакле сам ме Алах штити! Кад се увјерих да не радим протвоље Алаху, реших се да решим најтежу задаћу — да у аламбику створим живот живог човека без учашћа оца и матере и то једино спајањем четири елемента Аристотелова. Кад се то збуди, онда ће се извршити пророштво Ал Батанија. Твоја љубав наслања се на веру у величину моју, ако тога не буде,

она ће нестати као траг од звезде што пада преко неба. Не уверавај ме о противном!

Џафар заћута. Фатима блуђаше по царству сањарија.

— Велики Џафаре, ја верујем у твоју свемоћ... Ја би желела да у то сви верују. Ја ћу те вечно љубити; моја ће љубав бити увек са мном, као и мој дах; но жена твоја постаћу онда, кад решиш те три велике задаће. Ја не могу бити потпуно срећна, док не будем сасвим уверена да је мој Џафар међу свима људима највећи и да је најближи Алаху и да ми је мој Џафар све испунио, што је обећао.

— Звездо душе моје, кроз твоја уста сама мудрост збори. Нека нам је последњи састанак овај. Ено, Исток руди, звезде се гасе, природа очекује излазак сунца, које суши сузе што их на земљу лије тужна царица ноћи. Дај, да још једном осетим твоја уста на својим, па онда з Богом. Када решим задаће доћи ћу ти, а дотле нећу слушати твоје дивне звуке и песме — нећу излазити из своје радионице. Збогом! Џафар ће ти доћи или велики или мртав.

И пре него што Фатима могао да изустити, Џафар при-
тиште своје усне на њене и одјурисао до дому.

И разли се тужна песма, како тужна, да се звезде на небу угасише. То Фатима, звезда Грени, се тако грађаше свога Џафара и певаше веру о његовој величини. Тако тако дубоко још јуче веровала.

Од тада нико од становника Гренаде не виде Џафара да иде улицама и да даје савете болнима, који га очекиваху. Матере више не говораху деци: „Ево иде Џафар мудри, радост и срећа правоверних.“ Али, чим ноћ оспе небо звездама, у дому Џафарову зажегао би се огањ и видела би се сенка човека, који нагнут над судима ради, непрестано ради.

Прође пет хецри, а о Џафару нико гласа не чу и тако га становници Гранаде почеше заборављати.

Фатима је често долазила до двора његова и певаше песме пуне бола и туге. Негда би чула тешки уздах, а чинило јој се да тај уздах иде из Џафарових груди. Она је, седећи крај огњишта, звала да Џафар напреже све силе своје да извуче од Алаха две велике тајне: еликсира и једну највећу тајну — тајну развића човекова у утроби материној. Тајне још нису откривене — за то Џафар не излази на глас песме. „Неће их ни открити“ мишљаше Фатима и горке сузе капаху јој на хладни кам.

Једне ноћи, тек што је Фатима почела своју сетну песму што звоњаше ненадом, чу она кораке. Фатима узе прислушкивати. Кораца долажаху све ближе.

— Да није Џафар? О, небо, кад би он био! Ако је он, то онда значи, да су задаће решене, тајна откривена!

И заиста: то беше Џафар. Био је сав сед и забринут и на челу многе боре. Дошав до Фатиме, клече и давши јој малену фиолу с течностју рече.

— Фатима, „Звезда Гренаде,“ прве две задаће су решене! Ал види како сам остарио; ти видиш, колико труда и муке ме је стало док сам их решио. Могу живот да продужим на много, много година, али младост не могу да повратим. Хоћеш ли бити старчева љуба, ма да у њему ври младићска крв?... Но, збогом! Идем: трећа тајна још није решена; кад је решим доћи ћу да ти је кажем, и одговор твој да примим. А за то време испитај и опробај моћ мог еликсира. Узми комад олова, растопи га на огњу, умочи у еликсир комад воска и помоливши се Алаху, спусти то парче воска у растопљено олово; пред твојим очима десити се велика промена и преврат: — олово ће постати злато; то злато дај малену Гренаде да сачини огледало. Погледај у то огледало, и, кад видиш да је старост почела да прави борбу на твом лицу, ти сипи једну кап еликсира у 28 крчага воде и од те воде сипи једну кашичицу до новог месеца. Тад ћеш се уверити — јесам ли решио две тајне.

И Џафар, приљубив усне своје хаљини Фатиминој, брзо се удали, не давши јој ни речи да прозбори.

И кад га тамна ноћ сакри од њена погледа, чу он како Фатима зајеца.

— Џафаре, велики Џафаре, ти више мене не љубиш!

Џафар застаде и кликну гласно

— Љубим те више него Бога мога, више него Пророка, више него цели свет и са том ћу љубављу и умрети ја!

И Фатима „Звезда Гренаде“ чу тај узвик и срце јој се испуни великом радостју. Поново запева она тиху, сетну песму љубави и звуци њени разлегаше се кроз тавни ваздух, као да би хтеле дозвати одбеглог Џафара.

Прође много времена, а Џафар се не појави. Па ни онда не изиђе, кад су ноћу долазили звуци до њега.

И опет Фатима поче певати сетне, тужне песме.

Много хецри прође. Једном дође Фатима на заветно место да последњи пут отпева своју тужну песму. Она виде на ка-

мену парче пергамента са записом. То је била кратка посланица Џафарова. На пергаменту стајаше:

„Божанственој Фатими, „Звезди Гренаде,“ нека Алах да непомућену срећу до века, нека одстрани од ње сваку тугу и болест, нека је благослови и обрадује блаженим сновима и сновиђењима! Роб, ништавни Џафар Иби Ал Махун Абул-Казес, љубећи крај од хаљине твоје, јавља ти, најлепша лепотице правоверних, да ће и трећа тајна, у славу Алаха и његова Пророка, у име твоје љубави бити разрешена пре но што сунце осам пута земљу обиђе.

Фатима, „Звезда Гренаде,“ у заносу среће баци се на ложу своју и заплака сузама среће. Осми пут, кад сунце земљу обиђе, Џафар ће бити „највећи међу највећима.“

И кад је сунце осми пут опутовало земљу, Фатима дође на заветно место. Запева песму своју и очекиваше кораке Џафарове. Али ни један звук не ремећаше тишину.

Нестрпељива Фатима се реши да оде дому Џафарову, не марећи што јој је отац њен, Хасан-Бен-Абдала строго забранио да иде даље од заветног места где је била стара камена плоча. Дрхћући од страха и осуде, Фатима, „Звезда Гренаде“ први пут наруши своју очеву заповест, но љубав и нестрпељивост је савладаше.

И Фатима застаде код прозора, где се увек с вечера сенка виђала и огањ. Прозор је био отворен. И Фатима је видела Џафара седећи, а леђима окренут прозору — рукама подупро седу главу и непомично гледа у угао. Пуна радозналости она погледа у угао, куда је био упрт поглед Џафаров. Тамо у углу стајао је велики стаклени аламбик и у њему се нешто мицало. Фатима не вероваше очима својим. Зар је не гоне зли дуси, што није послушала оца свога, мудрога Хасана?

Она јасно виде у аламбику малог човека, сличног једном што га виде кад беше дете. Били га довели из Кордове. Само овај није тако одевен; руке је тако склопио, као кад се правоверни спремају на молитву; очи затворене. Аламбик стоји на пећи, око њега лиже и игра сиви и ружичасти пламен...

„Највећи међу највећима,“ Џафар седео је, не покрећући се и Фатими се учинило да види његове очи управљене на малог човека.

„Да, и трећа је тајна решена,“ помисли Фатима. Још само живота дати том човеку... и чим то приметим, викнућу: „Највећи међу највећима,“ Џафаре, сунце света, Фатима, „Звезда Гренаде“ вечна је твоја робинја — њено тело, душа, љубав и

силна страст, све мисли и снови — све теби припада, теби, чије ће се име спомињати док је сунца на истоку!“

И Фатима гледаше и даље мирног Џафара.

Одједном виде како Џафар пружи руку аламбику, у коме се налажаше са свим бео човек.

Ружичасти пламен стаде дрхтати око аламбика, бели човек поче се преображавати и постајати као ружичасти олеандар и румен живота заигра му на образима.

Џафар се издиже и обе руке пружи аламбику; мали човек лагано отвори очи и из њих излажаху зраци сунчеве светлости, он заигра рукама и из аламбика зачу се слаби глас, сличан детињем гласу:

— Џафаре, велики Џафаре!

Џафар паде на колена.

— Велики је Алах, рече он... Нек је слављено име твоје пророче, јер ти ми показа не само твоју величину, но и величину ума човекова, који си ти саздао. Може бити ја сам учинио нешто, што је противно вољи твојој; то ми онда ти украти живот, који си ми ти дао; али те молим, дај ми моћи да то биће, које сам створио ценом твог живота, покажем оној, коју љубим више од живота, више него тебе, велики пророче...

У том часу зачу се силан трес, загрме гром, сивуше змијасте муње.

Фатима, ко покошени клас, паде на земљу.

Када је дошла себи, виде да је дом Џафаров и сам Џафар ишчезнуо без трага у провалију земљину.

Пуна туге и очајања врати се она дома и исприча оцу Хасану шта је видела. А за тим изгуби са свим говор свој.

До дана смрти своје, Фатима, „Звезда Гренаде“ долажаше на зборно место, код сиве плоче и ту је лила горке сузе за великим Џафаром; а кад је узе смрт и спусти у црну земљу, из њених сува створи се извор Алахами де Серро, чија вода исцељује хиљаде и хиљаде болесника и немоћних, све у славу Алаха и његова пророка...

С руског:
М. П.

Ј А Н Д И М...

из пјесама (Ашиклије)

Јандим, јандим, ¹⁾ вај, твој поглед
Сажеже ми груди младе,
У згаришту срце лежи
Измучено и без наде.

Хаста олдум, ²⁾ л'јека нема,
Мој се живот тихо гаси;
Жртвом падох. Ој невіеро,
Знади ти ми кати ³⁾ за си!

У кабуру пуно сутрашња,
Мир, тишина, те но влада,
И за нас јес Опрестити
Срце пуно чемер ⁴⁾ ЈАНОЈЕВИЋ

А кад јози-махшер ⁵⁾ дође,
Када Аллах судит' стане,
Пред њиме ћеш цевап ⁶⁾ дават'
За самртне моје ране!

Цариград, Јуна 1899.

Осман А. Ђикић.

¹⁾ Изгорјех.

²⁾ Разбољех се.

³⁾ Убојица.

⁴⁾ Гроб.

⁵⁾ Дан страшног суда.

⁶⁾ Одговор.

О Т М И Ц А

— Н. Корјенић —

Бијаше то на потоњи Госпођин-дан. Сунце већ на заходу. Стари поп Ристо сјеђаше пред кућом и читаше житије Светих Отаца, кад дође његов син, Тодор — крупан момак око својих 25 година с џефердаром о рамену. Примакнув се близу, назваће оцу:

— Помоз' Бог, оче!

— Бог ти помогао! — прихватиће поп.

Тодор скиде везени џефердар, те га прислони уза зид, а затим приступи очевој руди, па се онда измаче неколика корака и стаде.

— Идеш ли из планине, Тодор? — упитаће поп.

— Идем — одговори Тодор суморно.

— А ће ти је стомак?

— Није.

— Што је било?! — изненади се поп.

— Није ништа; но оно мало прб иљаде, што смо зајмили у Троглав, вратило се опет натраг.

— А колико сте их зајмили?

— Таман седамнајест.

— Ће су вас пристигле?

— Још нијесмо били изјавили из планине.

— Ох, брзо! — рече поп, и заврће главом.

— Нешто ће нам се догодити, оче — додаде Тодор.

— Бојим се, синко, и то брзо; али ће Бог помоћи. А оће ли дојавити брзо?

— Ја мислим, да ће брзо на брдо.

— Ко је остао код њих?

— Остао је Јанко и Јаница и још двоје троје ђеце.

— Боље, синко, да их нијеси остављао, — рече поп и поново поче превртати листове старог, воском покапаног житија, а Тодор уђе у кућу.

Кад Тодор уђе, стара попадија Мара нешто пословаше по кући, што обично у свечаним данима старе жене послују, погдјешто само, да не буду „скрштених руку.“ Кад угледа намргођена сина, запитаће га:

— Идеш ли, Тошо, с планине?

— Идем. —

— Што ти је, синко, те тако одговараш, да нијеси што аста?

— Нијесам.

— А да није што штета? Боме ти није без неке.

Таман Тодор да прича, а поп уђе сав блијед, а за њим Јанко, поцијепан и уплакан:

— Бржај, Тодоре, ако Бога знаш, — завикаће поп с врата — уграбише нам Мркајићи Јаницу! Зови Марка и Гаврила и повикните сељане, па трчите!!

Чим Тодор чу, скопа цефердар, па кроза село, а поп преко брда пријеким путем пут Планика, гдје су Мркајићи становали.

Има већ један сат ноћи. На пољанима кишпа ромињаше. У кући Мркајића велико весеље. Скупило се из села — што 'но рећи — мало и велико, не само њихова породица, него и остале комшије, као 'но ти на свадби. Овдје пјеванија женска-рета изван, а јек гусала унутра. Око великог огњишта посиједила постарији људи, има их скоро двадесет. Уз два пријеклада прислонила се два старца, који су већ превалили шездесету. Завили велике саруке од црвених букадема, те изгледају као житни кошеви, који се црњаху на гредама изнад њиховијех глава. Како ова два старца, тако и остали, опружили дугачке чибуке до самог огњишта, на чијим симсијама бућка плавински крећел, од кога се дижу сиво-мрки колотови дима, који се заједно с осталим диже у вис и разбија о дна округлих кошева. Уз духан присркују кафу, коју им служаше општи кафеџија, који има ту част на свакој свадби у Планику. Сви се утишијали, па слушају гусле и пјевача, кад наједанпут утрча унутра бусија људи са напереним пушкама, а пред њима Гаврило Попов са двије леденице. Кад су ступили на врата, назваће им Гаврило:

— Добар вече, и зла ви ноћас, ако Бог-да!

Чим ово изрече, одапе обадвије леденице на пријатеља, који се уз пријеклад под саруком бијаше укотобанио. Остали, неки мале, а неки велике, али како је падала киша, све су им

биле покисле, те им ни једна не прифати. Таман да се лате ножева, а поп Ристо утрча у кућу и завика:

— Не, Гаврило, ако Бога знаш; не пролијевајте ноћас оволику крв.

Кад домаћи угледаше попа и чуше његове ријечи, почеше се будити, као из каквог сна, вичући:

— Саул, људи, саул!

— Сестру ми ва сриједу, или погибосте ноћас! — завикаће Гаврило.

— Саул, људи, ако Бога знате, па ће све добро бити! — поче стишавати домаћин, окрећући се око себе.

— С миром, море, не замећите кавге! Јаница је жива — брекнуће поп.

— Не дај, попе, ја те Богом кумим, да ми се ноћас пролијева крв на огњишту! — завикаће поново домаћин, скидајући фес с великим саруком, испод кога се указа скоро обријана глава.

Гаврило завуче нож у ножнице, а за њим остали и посједаше око ватре, јер већина од њих, пошто су се поослободили, устали су са својих сједишта. Тада ће поп:

— Рашта се ви, Мрежићи, хватате нашег образа, јазук ви било! Знате ли ви, да сам ја моју ћер дао Анђелићима!

— Знамо, дуовниче — прихватиће домаћин — да није лијепо. Но знаш кад је оно прелетело намамо у тебе, па је ти не даде. Па, борме, момчадима би ар, па је ето уграбише.

— Јесам ли ти ја казао, да сам је обећао?

— Јеси, вала, дуовниче.

— Па онда?

— Ето тако — рече домаћин и слеже раменима.

— Па што ће сјутра рећи Анђелићи? Знаш ти какви су Анђелићи? Они то неће пуштити док једног траје — продужиће поп.

— Знам, дуовниче, све.

— Знаш ли ти, да се може сјутра велика крв пролити, као што у мало те није и сад, па о чијој ће души бити?

— Знам и то.

— Па што ћемо?

— Не знам.

— Знам ја. И ако тако не учинимо, биће мука.

— А дану!

— Ја вељу ноћас да поручимо по Анђелиће, па ћемо сјутра, кад се сви окупимо, питати Јаницу, за кога ће поћи,

па за кога пође, да се нико не успротиви. Не учинимо ли тако, не може бити без крви.

— Пристајете ли на ово сви? — запита поп и једну и другу странку.

— Пристајемо! —

— Ако не пристану Анђелићи, што ће онда бити? — додаде Тодор.

— Треба да пристану. Но ми наши хајдемо у пријатеља Драганића на конак, па ћемо сјутра зором амо — рече поп, устајући са свога сједишта.

— Ваљâ, дуовниче, можемо и овдје ноћити — додаће домаћин.

— Нећемо! — рекоше и остали устајући. Узеше пушке, рекоше домаћијем „доброћ ноћ!“ и пођоше.

*

Киша престала. По гдје-који сребрнасти облачак прелијеташе преко златног мјесеца, који на напун сијаше. Земља се задовољила жељно очекиваном кишом, на душгала из себе онај дивни мирис, да те је милина кад се одишеш. Тишина је свуда настала, па и у кући Мркајића, са ње по-гдје-који торни рундов ланути, на што ће се чобани у својијем превијачама раздријети: а, гарове, гарове...

Поп је с друштвом одмакао пут торина Драганића, само су Тодор и Гаврило неколико корака изостали.

— А, Тодоре? — започеће тихи разговор Гаврило.

— Што је? — одазва се Тодор суморно.

— Што ћемо сјутра, ако рече Јаница, да ће Мркајића?

— Таман ја о томе мишљах.

— Па?

— Не знам!

— Да је убијемо.

— И ја бих — потврди Тодор.

— Треба нам наредити оружје.

— Кад дођемо у пријатеља.

— Па како ћемо, Тодоре?

— Богме сјутра кад је запитају кога ће: Мркајића или Анђелића, ако рече, да ће Мркајића, ја ћу је одма убити.

— Ако нас случајно превари оружје као ноћас?

— Ми ћемо је пресећи.

У томе разговору залајаше вапке, и они се анђоше пред торином Тодора Драганића...

Кад је поп Ристо с друштвом замакао за брдашце пут торина Драганића, опет се пробудио живот у кући Мркајића. Домаћи су се поново окупили око пространог огњишта. Два старца с великим саруцима и с дугачким чибуцима, заузели су своја пређашња мјеста, те су се почели савјетовати о сјутрашњем раду:

— Да ну, што ћемо сјутра? — запитаће домаћин старога Вула Кнежевића.

— Бога ми, Никола, мука! Њих је много, а вас мало. Па још кад дођу сјутра Анђелићи! А знаш ти њих, какви су — одговори Вуле, истресајући симсију и вадећи велику кожну ћесу, да се поново сабере.

— Ако ћевојка рече сјутра, да ће Анђелића, што ћемо овда? — запита поново домаћин Вула.

— Ништа. Па нек' иде! Боље и тако, но изгинути.

— Како би било, да је доведемо овђе, па да је питамо и да јој запријетимо — запитаће Кузман Мркајић.

— Добро велиш, синко — одговори Вуле. — Одма је зовите!

Одма пође Кузман с још једним у вајат, гдје су је били сакрили, и посла Анђелића да дође, водећи са собом невесту, чије је једно лице отеклом обичају прекривено марамама. Уђе пажљиво, и дошло је се изјави и стаде уз тарабе.

— Слушај, дијете — отпове Вула, кад се невести — тебе је судбина овђе довела, па треба да будеш задовољна. Отац те је дао Анђелићу, који ће доћи сјутра и ти ћеш бити питана, кога ћеш. Па добро чујеш, што ћу ти рећи: ако речеш, да ћеш Анђелића, цркве ми Косијеревске, нећеш једног ни другог. Сад ми ође кажи, кога ћеш изабрати.

— Мене је Бог ође осудио, и ја морам бити задовољна, — рече невеста стидљиво, а поток суза груну јој низ пурпурне образе испод бијелих невестачких марама.

Чим она ово изговори, захори се бурно пјевање, које је до зоре трајало. Невесту поведоше опет у вајат.

Сунце је иза Скоча-горе већ оскочило. Сламњи кровови на кућама сквашени синотњом кишом, почели се испаравати — а на бријегу више куће Мркајића искупило се много људи. Сви до зуба наоружани. Поглавнији људи посједали око попа, а момчад се узодала око њих. Сви забринути и нестрпљиво гледају, шта ће се ријешити. Оздо од вајата воде — назови ћевери невесту под великијем марамама. Све се ућутало. Кад је доведоше, рећи ће поп:

— Баци то, Јаница, са себе; још нијеси невјеста!

Она одма претури мараме преко главе, те се указа једро уплакано лице.

— Јанице — продужиће поп — судбина те донијела у ову кућу, а ја сам те дао Анђелићима. Сад, моја ћери, тако ти Бог помогао, кажи ође пред оввијем људима: за кога ћеш поћи. Од мене ти Богом просто, узми кога ти је воља.

— Мој оче — проговори кроз плач невјеста — да си ме послао у јаму или у воду, скочила бих. Зато ми је најмилије поћи онђе, ће си ме ти дао.

То рекав, паде пред оца на земљу, а Мркајићи, кад чуше, почеше се одвајати на страну и фатати се за оружје. Стари Стеван Анђелић, пошто видје, шта ће се догодити, узвикнуће:

— О, људи, ако Бога знате, немојте, да се данас крв пролије! Ево имам ја ћер на удају, давам је Мркајићима, само, да се крв не пролијева!! Ево ви моје ћери! Оћете ли, Мркајићи?!

Кад ово чуше Мркајићи, почеше спуштати пушке к земљи, а домаћин ће узвикнути, окренув се Анђелићима:

— Нека нам буде сретно!

— Сретно нека буде! — прихватише остали.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
—*— CRNOJEVIĆ

ИЗ ПЈЕСАМА „КРАЈ ОГЊИШТА.“

Опет једна ноћ беснена,
А поноћни прошли часи;
Пред иконом жијак цврчи,
Догор'јева па се гаси.

У тешкоме умирању,
К'о на смрти да се бори,
Изнемогли плам се вије,
Хоће сјајно да догори.

А по зиду сјенке југе
Витлају се крићу мете
Па се куле да се гуре
К'о духовна црне цете

Свршено је! Само танки
Стубац дима оде горе, —
Паде тама, а кроз таму
Назиру се зраци зоре.

А када се дан забјели,
За послом ће кренут' људи,
И славећи пјесмом живот,
Шириће се здраве груди.

Не знајући, да та пјесма
Над животом многим поје,
Који ноћас утрнуше,
К'о кандило мало моје.

Ст. Бешевих Петров.

ЗАШТО НИЈЕ КАЗАО?

(Свршетак.)

Ипао је насумице. Некакав унутрашњи нагон вршио је покрете и он не мишљаше где ће. Топли сунчеви зраци пробијаху кроз смрзнуту кору његових мисли и он отпоче да се буди из овог несвесног стања. Ово кравлење долазаше постепено и он све више увиђаше страхоту околности чија је он жртва. Ова га помисао згрози и ледена језа страха, понова прекиде ред мисли; па створи хаос, који отпоче да скрива у своме пространству његову егзистенцију. Сваки почетак мишлења скриваше се у новим почетцима и он постаде немоћан, да им тражи крај. Тако збуњен постаде са свим да мисли, и тек онда, кад се створи пред Стричевом радњом сети се себе и целога догађаја. Овај видна дика наилазак радње, без сопствене воље окуражи га у срце, које га додељивао ценећи прошлост доносити закључке о будућности. Стричеви се застраши и тај страх изазва сталну мисао, која га натера на извршење. Уђе у дућан.

Газда Урош сеђаше сам за столом и нешто рачунаше, кад Младен уђе не ссети, беше јако замишљен. Овај приђе столу и рече:

— Стриче! —

Газда Урош диже главу, па кад га угледа пребледе и једва прошапута:

— Шта је Млађо, од куда ти? — Седи! — и понуди му столицу. Младен седе и у том тренутку навали читав рој мисли, које га час храбраше, а час злостављаше у намери. Ова двоумица изазва збуњеност, која не могаде да се изрази речима. Унутрашња, супротна борба побијаше разлоге једна другој и он не знађаше коју треба да слуша. Да ли да га моли и у случају не успеха да се понизава, или да ћути па да се поноси у толикој мери, у коликој му садашње стање дозвољава. Збуњен, побркан, савладан двојаким мислима изабра средину без своје воље, у којој не беше ни молбе ни поноса, и рече:

— Стриче, ја имам ужасну неприлику! —

Газда Урош остави перо, наслони се руком на астал, погледа Младена право у очи и рече:

— Да чујем! —

Младен отпоче: — Пре него што је Радивоје извршио самоубиство саопштио ми је своју невољу. —

— Па? —

— Тада сам га упутио на вас, у нади да ће те га ви помоћи. Не знам, да ли је долазио код вас — и тада га загледа право у очи, али газда Урош не мењаше више црте лица, већ поче да нагађа свршетак говора, па се спремаше за отпор. Младен продужи: — али ја тада помишљах на последице не успеха, узмем из моје касе три хиљаде динара. Његова гордост не дозволи састајак за помоћ. Новац носих код себе, и кад сам јутрос хтео да га оставим, видео сам да га нема. Тражио сам га свуда без успеха. Или сам га изгубио или ми је украден, али..... не могаде да доврши. Газда Урош диже се бесно са столице и викну:

— Дакле и ти си упропастио три хиљаде динара?! —

— Стриче, ја их нисам упропастио! —

Газда Урошова жалост трајала је толико, колико и сам догађај; по свилетку говора, престали су нежни осећаји да дејствују на његове мисли и његово срце. Сање изгубило се у материјализму. У коликој мери вољаше тврдичлук, у толико већој мери мрзаше расипање. Његов ограничен мозак не имађаше места за племените мисли, већ само чуђење кад се оне извршују. Ово чуђење повеличаваше и сумња у истинитост овога рада и он побркан у пресуђивању викну:

— Јеси! Јеси! И више немој да ми се правдаш! Сад разумем обојицу потпуно! Ви сте обоица лопови, ниткови и не заслужујете да вас човек гледа а камо ли да вас сажалева! Обоица сте потрошили новац који мислите ја да попуњавам! Дакле ја се нисам преварио, кад сам га одбио! Мислио си да ћеш наћи стрица убијена, сатрвена од туге, бола и жалости!.. те ће га дирнути твој несретан положај, кад га упореди са Радивојевим. Ти мислиш да ћу жалити и тебе, зато што сам и њега?... Јест, њега сам до сада жалио! али га сада мртва презирем, а тебе жива мрзим!.. мрзим! Обојица сте лопови и зато не треба да живите! јесте, не треба! Држави требају поштени људи, а ви нисте! ви сте измети! каљате њено име!.. прљате њен образ!.. па онда кукате! претварате се! пренемажете! плачете! молите!.. Али нема милости! — и скочи, приђе

једном орману, извади револвер, пружи га Младену и рече: — Ево ти!.. Ево! Он ће платити дугове и неваљалства! Плати животом дефицит отаџбини, ако оћеш да те не проклиње! Иди! Убиј се!... и гњев га угуши, седе на столицу, дохвати перо и отпоче да пише, не гледајући више беднога Младена.

Младен узне револвер, мету га у џеп, па пође посрћући из дућана, али, кад стиже до врата, окрене се и рече:

— Стриче! Крв моја и мога брата пашће на вашу главу и из те крви створиће се наша слика, која ће вам вечито лебдети пред очима, да вас куне! — и он истрча из дућана.

Положај, у коме се налазаше, бјеше ужасан, јер држаше смрт у својим рукама. Ужаснут, забленут појури ка гробљу. Идући тако мисли отпочеше да се сталожавају, крв поче да се блажи, поглед поче да се ведри, гледајући веселу светину како ради и живи. па се упита: — А зашто то да буде?! — и пред очи му се створи онакажена слика братовљева, која га ужасну и он отпоче да се колеба у решењу. Кроз мисли му брујаху узвици светине и беседа њиховата: — Зашто није казао? — па то, па страхота ужасне смртне онакажености... Ху!... и он тресе главу. Навозе се смрти, дочепа револвер и хтеде да га баца у ватру, а ја мислећи: — Можда ће ми требати, да га враћам онде, где је дао! и упути се адвокату.

CRNOJEVIĆ

Овај беше у канцеларији са једним клијентом, и кад угледа Младена, замоли га да причека. Младен седе, после кратког времена осташе сами, адвокат приђе Младену и рече:

— Господине! Ви сте?.....

— „Да, ја сам дошао код вас важним послом, — муцаше Младен збуњено, па продужи: — Ви ме без сумње познајете?

— Не, господине! —

— Ја сам брат Радивојев, кога јуче саранисмо. —

— Сиромах младић! Штета, да онако поштена душа онако жалосно сврши! — — Шта бисте ви хтели? —

— Хтео сам да вам кажем, да и мене чека онака иста судбина, ако се то не спречи! —

Адвокат седе до Младена и рече благо:

— Говорите, Господине, што год буде могуће учинићу! —

— Сећате се без сумње да сте на његовом погребу, између осталог, казали: — Зашто вам није казао, могли бисте га спасти! —

— Јесте господине, то сам говорио! —

— Дакле чујте, ја, као брат, имао сам намеру да га спасем, и за то сам узео из моје касе новац, ради њега, да привремено попуни касу, али сам доцкан стигао, он беше већ свршио! — и ту ућута.

— Па шта је било даље? — упита га адвокат.

— Новац је стајао код мене, у јучерашњем нереду нисам му водио рачуна, и кад сам јутрос хтео да га оставим у касу, њега не беше. —

— Дакле, украден вам је? —

— Не знам, да ли је изгубљен или украден. —

— Хм, то је хрђаво! — рече адвокат.

— Господине, ви рекосте на погребу: Зашто није казао?! па би га ви спасли! Ето, ја вам се поверавам, спасите ме! —

— С драге воље Господине, али с чиме?! —

— Дакле ви!...

— Немам, немам, мој драги! Да ви знате како се ја мучим за новац! —

— Па како сте могли да говорите!? —

— Како сам могао? Ја сам адвокат, зар ви то не разумете? —

— Па шта да радим? — пренеде Младен.

— Даћу вам савет! Идите и тражите, неко ће се сажалити, па ће вам дати.

— Кажите ми, ко ће? —

— Па има богаташа, даће вам; само тражите! Али мислите се самоубиства, то је глупост! Не мислите да више вреди част од живота. Све што је изгубљено може се наћи, само не живот. Ако нађете новац — добро, а, ако не — издржите ваше! покорите се судбини! Па доцније вас нико неће питати, имате ли части? —

Младен плану:

— Господине, питаћу се ја! — и оде без збогом.

Овакав одговор човека, који заузима достојно место у друштву, отпоче да га буни и он не умеде да разуме целу животу. Да ли је то могуће, да се у бесцење баца најсветије благо; благо, које треба да покреће цео друштвени склоп? Да ли је тај склоп везан овом везом, или се расплину у блату материјализма, а живот покреће нагон славољубља? Отпоче да размишља о себи, па о вези која га спаја са животом. Различити појмови, који до тада не имађаху разлога да избијају на

површину, отпочеше да буне његову свест, да заморавају његове мисли, и он напором његових мисли лупаше по овом лавиринту, тражећи најскривенији зрачак истине. Узорита слика његовога брата лебдијаше му пред очима, а овај сјај прекидаше по кад-кад тамна, погурена појава грамжљивог стрица. Не моћан да ствара нове идеје, отпоче да упоређује старе, и у овом упоређивању ствараше се убеђење, које побијаше разлоге себичности. И у колико ови разлози, појачани тако светлим примером, појачаваху мисли, у толикој мери осећаји срца претапаху се у тихе уздахе, налик на уздисаје. Наступи борба која отпоче да га разорава и он немоћан отпоче да посматра своје виштавило. Како изгледаше сам себи сићушан у питањима о животу и смрти! Зар толики труд и мука школска да се сурва у поноре заборава у оба случаја! И ту престаде да мисли, или управо мишљаше шта треба да мисли! Луташе насулице, а некакав унутрашњи нагон будијаше постепено наду за живот и он отпоче да мисли и на живот и на част. Ко ће све то дати?! И он мишљаше о томе. Најзад се сети једнога школског друга, који се још пре пет година предао трговачком позиву. Помисливши на њега, он се удуби у прошлост и размишљаше, да ли је тог времена оставио какве трагове пријатељства, који могу бити од пресудног значаја по његов опстанак. Не наилазаше у мислима разлоге ни за, ни против, реши се да иде.

Овај беше у радњи и чим га примети приђе му, поздрави се и упита га:

— С чиме те могу служити? —

— Не знам оћеш ли моћи! — говораше Младен.

— Надам се! — говораше овај и ма колико да му пријатељски нагон ствараше симпатичне мисли према пријатељу, ипак навика дејствоваше на његове живце и он трљаше руке, надајући се доброј добити. А Младен већ не личаше на човека по мислима и речима, његов ум беше помућен страхотом последица, а она нада, која сама себе подизаше на висину остварења, отпоче да се крши, не имајући јаког ослоњаца. Више за себе говораше:

— Можеш ли ме услужити са животом? —

— Са животом! Шта је то? — рече овај и устукну корак назад, гледајући Младена више уплашено, но зачуђено. Младен му све исприча, а овај се замисли, па онда рече:

— Врло радо бих ти учинио — али не могу! Сутра морам да положим велику суму новаца за исплату ствари, које

су ми донешене, па онда остајем без паре! Него обрати се коме другом, на пр. Перишићу, он има, учиниће ти, кад му све повериш. —

— Не познајем га, неће ми дати, — шапуташе Младен замисљено, поплашено, јер му пред очима отпочеше да се ређају страшне слике његове будућности.

— Оће, кад му повериш — говораше овај и једва чекаше да Младен оде, али овај беше замисљен, па га не слушаше више, само муцаше — мој живот! моја част! —

— Како... бих ти... радо учинио, да није сутрашње плаћање, а овако морам!... отезаше и потоње речи губише се у пространству трговачког себичлука.

— А ко ће да плати мој живот? — говораше Младен сам за себе, па онда после мучног мишљења, који му разбистри појмове о свету, издиже главу, погледа трговца још једном презриво, насмеја се јетко и оде.

— Обрати се Перишићу! — викаше овај за њим, али га Младен више не слушаше.

Дакле сви једно исто! Сви се пуштају, сажалевају, дају савете! И кога онда треба да слушају? Стриц нуди револвер, адвокат савете, Подлаци да не бивају један на другог, све донде, док не видиш да не излије своје срце пуно бола, туге и очајања, док не видиш да не пушта на стрица и с тиме потсети на његов револвер! Редно је рећи — што није ка-
 зао! — мени се смеју — што кажем! Подлаци једни! И све мисли, које је могао да пушта његов мозак, исчезоше, претрпане навалом гнушања. Оно се појави у толикој мери, да отпоче да руши и оно мало темеља о постојању човечије части. Где је та част, кад се зарива тако дубоко, да се, посматрана највећим посматрањем умнога вида, не може да сагледа? Па кад је она тако дубоко заривена, зар он треба да тежи њеном спасењу онда, кад је питање о животу? И сетивши се овога, отпоче да посматра себе и свој опстанак. Изиграна нада избриса и оно мало свести о части и он отпоче да се посматра без ње. Али ово посматрање беше кратко, јер је сваки покрет осујећиван светлом сликом частнога брата. И он отпоче да посматра њега, па у његовој величини, гледаше величину питања о части, која претапаше ситничарство себичлука. Да му је било потребно да живи, не би извршио онако тешку кавзу над собом, већ би пустио да будућност, ако узмогне, преда забораву догађаје у прошлости. Али како човек изгледа

сићушан предан заборава догађаја. И он заборава на себе, па мишљаше о брату и његовом поступку и у томе поступку налазаше ослонаца, с којим појачаваше идеју о части, па у томе гледању заборава на свет а у мртвом брату оживе све! И посматрајући га мислима, овај му изгледаше тако велики, а он, сам себе тако сићушан и незнатан — не достојан да му буде брат! Па онда мишљаше: — Ти, брате, никога ниси молио, па си мирно умро; а ја сам молио, кумио, па ипак морам да умрем! Никоме ништа ниси казао, твоју тајну исповедио си магловитом испарењу барута револверског; а ја рекох свима, па ипак морам да се исповедам истим начином као и ти! Смрт је најмилостивија, она попуњава сваки дефицит! — и продужи пут тако замишљен.

Сунце беше припекло и сијаше у највећем степену своје силине, као да је хтело да покаже својом светлошћу сво ништавило овога света. Угрејани ваздух трепераше више гробова, изгледаше, да то душе умрлих воде борбу са свачим што је земаљско, или то беше грејне душе, којима сунце не дозвољава пут небу, већ се више збова боре са његовим зрацима. Гране на дрвећу беше оборене, лишће се по кад-кад прене из мртвила, ваљда онда, кад му корен потресе јаук нечије мртве душе. Све беше жалосно, мртво.

Младен стиже на гробље и укочи се кад погледа онај низ гробова. Клецајући од страха корачаше право Радивојевом гробу. Кад стиже, скиде шешир, прекрсти се, целива крст, па онда седе на гроб и промуца: — Брате! Ево ме! — извади револвер па гледајући у њега говораше мртвом гробу: — Раде! Ово је стричев дар, а ја томе дару поклањам мој живот! — Па окреташе револвер и учини му се сувише мали да би могао прогутати живот! Чудновато му беше да је та малена стварчица, ишарана, украшена, лепа — тако страшна и силна! Затим остави револвер крај себе, извади потес, оцепи листак хартије и написа потоње ретке у своме животу, јер појам о части беше у толикој мери утврђен, да га никакав страх не могаше поништити.

— Ви, који ма каквим случајем учините дефицит, не верујте никоме! Нека вам за пример служи историја моја и мога брата. —

Па онда прикачи хартију на крст, узе револвер и тек тада осети силину тако малог терета. Сваки делић тела заигра, мисли се поцепаше, очи изгубише сваку моћ гледања, по лицу

се осу смртно бледило, а осећаји спремаху потоњи издисај. Рука се постепено сама дизапе, нагнана нагоном извршења, а мозак прелете у магновењу целу прошлост па се следи од садашњости, срце заигра од страха и ова струја, дејствујући целим телом, раздрма му сваку искру, а рука, у којој стајаше револвер, потресена овим изненадним нападом одапе га и овај груну, па се откотрља низ гроб димећи се, а мртво тело Младеново сроза се низ гробницу и две братске душе спојише се, те одоше у бесконачно насељене, да куну ограниченост и ништавило земаљско.

Никола Јанковић.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

* * *

На грани једној ниско малена тица стоји
И пјева пјесму неку, тужна је пјесма та.
Спомене драге ређа минулих дана своји'
У пјесми, тужној пјесми, к'о што их ређам ја.

—
Пусто је око мене. На клонулој ми лири,
Задахнут дахом јада, умире тужан глас;
Пробуђен вјетрић кад-кад лиричне гране шири,
А море крају гони вјечити талас...

Цвјетићи миром мире, челице лаке зује,
Љубећи шарно цвјете, слађани купе мед;
У срцу пјесма стара болно ми одјекује
И мре к'о талас мора у даљи недоглед.

—
Зашто у цв'јету љета душу ми јади м'оре
И акорд лире моје мукао носи глас,
И једва свете сјени љубави моје зборе:
„Надај се, вјеруј, љуби, — жићу је крашак час!..“

Н. С.

ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ

Популарни чланак

написао Р. Блисић, лекар V године.

Заразне болести, које пријете човјечијем здрављу сваки-
дашњом опасношћу, које косе и руше већином младе организме
и у црно завијају читаве породице, заслужују особиту
пажњу. Популарно знање медицине, без којег је живот инте-
лигентнога човјека слијепа борба с очевидном опасношћу боле-
сти, морало би бити једним од првих идеала народне просвјете.
Но као што су многи идеали тужно остварени, тако и овај,
на жалост, има много знатних препрека, које сметају његовом
остварењу. Сувјерност и ненадање елементарних појмова о
чувању човјечијег здравља морају бити признани за главни
узрок пријевремене смрти многих чланова нашега друштва.

Читаве епидемије, као: дифтеритична, тифозна, колерна
и т. д., које без сумње јесу прави бич човјечанства, веома се
често шире и распростиру све даље благодарећи незнању на-
рода како се треба са тим бичевима борити. Борити се са ма
каквим злом могуће је само тада, када се знаду праве мјере
и путови са којима се томе злу може стати на путу. Желећи
бар колико толико потпунити ту празнину, ја сам намјеран
у овом чланку говорити уопште — у кратко — о заразним
болестима, а послје тога опширније о неким заразним боле-
стима. При том морам рећи, да сам се при писању овог чланка
држао већином дјела њемачкога професора Д-ра Штрумпела и
француског извјесног професора Бруардела.

Заразне — прилепчиве — болести, благодарећи генијал-
ним проналасцима Пастера, Коха, Ру и других стручњака,
изашле су већ из онога мрака, у којему прије бијаху. Поста-
вивши темељ бактеријологији, горе речени стручњаци ство-
рили су и нову медицинску еру.

Љубознателни ум стручњака, изучавајући разне болести,
стао је неуморно тражити узроке и услове, који изазивају

заразне болести. Изучавања и трудови ови увјенчали су се, као што горе напоменусмо, успјехом. Данас је већ строго научно доказано и свима је извјесно, да заразне болести са многим опасним пошљедицама изазивају се најсићушнијим живим створовима — врло малим живим организмима, који лако могу ући у човјечије тијело кроз веома мале поре и наћи у њему удесно земљиште за своје размножење. — Ови мали — микроскопични организми јесу бактерије (бациле, микроби) и припадају царству растиња. Бактерије се размножавају дијељењем и тако брзо, да за један дан једна даје око 50—60 милијона нових, а видијети их је могуће микроскопом, — особитим апаратом, који 1 хиљаду пута (и већма) увеличава. По облику и величини бациле су различне, као запета (,) као тачка (.) и т. д. и све тијело њихово састоји се из једне ћелијце, која је способна живјети, хранити се и размножавати се. Но најбоље оне живе и плоде се при температури човјечијег тијела (37⁰ ц.) и омиљено мјесто њиховог борављења преставља живи организам људи и животиња; но могу живјети и множити се и на мртвим тијелима (љешевима). Према неким бактерије не превлађују болешљивим ствојствима, но већина њих ступивши у тијело човјечије, изазива болест и прелази на друге људе и тиме изазива у многих једну или друге болести. Неке се епидемија назива.

Као што се види из реченога, узрочним свијех заразних болести су мали микроорганизми — бактерије, које су веома распрострањене на земноме шару, а преносе их ови врагови човјечанства с једнога мјеста на друго вјетром, прашином, водом и т. д. и улазе у тијело човјечије кроз плућа (дисањем), уста (са јелом или пићем), или кроз ма какву малу раницу коже. Ушавши у тијело човјечије, или животиње, бактерије се веома обилно множе и хранећи се овђе одузимају организму много сокова и тиме, разумије се, ослабљавају организам. Но осим тога бактерије имају и другу веома важну особину, — оне луче из себе неке отрове, који се у науци зову — токсини. Отрови ови — токсини, својим хемичним утицајем врло убитачно упливишу на нервну систему и срце људи и нарушавају тиме правилну функцију тих органа, изазивајући главобољу, бунцање, грозничну дрхтавицу, повишену тјелесну топлоту (температуру) и друге појаве.

Веома често болешљиве бактерије могу се населити у организму, па ипак не изазвати никакве болести. Природа је била врло мудра те је свуда у организму човјека створила много жљијезда, које луче неке сокове, што штетно упливишу на

бациле и тиме у неколико чувају организам од ових врагова. Но сокови ови често нијесу у стању борити се са бацилама, особито пак када је човјек и иначе слабог здравља.

Првим фактором, који помаже обољевању заразних болести јесте, без сумње је, нечисто земљиште (баруштине) и искварени ваздух. У мјестима гдје при нехигијенским условима живота влада тиф или колера, вода садржи много колерних и тифичних бацила. Па за то је и природно, да у тако нечистим мјестима вода и ваздух јесу прави носиоци заразе.

Завршујући уобће о заразним болестима, остаје ми још рећи, да *неке* заразне болести имају својство тако-званог имунитета т. ј. не наклоност заболети и по други пут једном истом заразном болијешћу. Тако н. пр. онај који је већ једном боловао оспама слободан је, да не ће и по други пут заболети истом болијешћу. Ово чудновато својство (имунитета) неких заразних болисти, створило је бактериотерапију ¹⁾ и при-нуипе серо-терапије а основаоце овог правца медицине био је генијални француз Д. Пастер, који је умро назад 2 године.

По честоћи заболелости и приличности једно из првих мјеста међу заразним болијешћима, јаманко заузима тиф, па за то, мислим, да ће умјесно бити на првом мјесту проговорити овђе о њему подробније.

I. Т и ф.

(Typhus abdominalis)

Узроком тифичне заразе, као што је доказано, је бацила, коју су пронашли 1880 године Еберт и Кох и која је била предметом упорног изучавања многих стручњака. Гњијездо је ове заразе, по мњењу једних стручњака, земља (особито нечиста) одкуда се она заноси вјетром заједно са прашином и заражује људе. По мњењу других стручњака, главни је носилац тифичних бацила, вода, пијући коју људи и заражују се тифом. Без сумње и једно и друго игра важну улогу при ширењу ове болести. Ваздух и вода непрестано колебајући се, преносе тифичне бациле са једнога мјеста на друго, па било с пићем или с јелом, оне се преносе у желудцу и у цријевима човјечијим, гдје множењем и извјесним отровима, ако не погину под упливом неких сокова организма, шткодљиво утичу на организам и изазивају болест.

¹⁾ Терапија значи лијечење.

Овом болешћу, као што је доказано, већином болују млади, здрави људи у узрасту 15—30 година; но ипак бивају случаји, да њоме оболе људи старијих година (50—60 год.)

Разумије се, да при катару желудца и цријева, када је нарушен правилан рад желудца и уништена санитетска функција жљијездâ, које се налазе у желудцу и цријевима, куд и камо је лакше обољети тифом, и у опште свима заразним болестима, него тада када је човјек потпуно здрав. —

Што се тиче тока и признака ове болести, доказано је, да послѣје дотицаја тифичних бацила у организам пролази неко извјесно вријеме док се не појаве признаци болести. Овај такозвани скривени период болести продужава се околу 10—15 дана. За речено вријеме обољели тифом може и радити, но осјећа неку опћу слабост, — клонулост, малаксалост, оскудицу апетита и главобољу. Опћа слабост сваким даном све већма се увећава и најзад се јавља грозничаво стање, — наступа јавни период болести, који се продужава 3—4 неђеље. За ово вријеме, особито у току прве двије неђеље, излазе на кожи трбуха болесничког неке малаксалне пушице, тјелесна топлота (температура) постепено се повишава и долази до 39—41° Ц. (тјелесна топлота здрава човјека је 37° Ц.) Заједно са повिशеном тјелесном топлоћом повишава се и пулс до 110 удара у минути (пулс здрава човјека 70 удара у минути.) Повишена тјелесна топлота и отрови који луче бациле и који циркулишу у крви упливишу штетно на срце и особито на нервну систему (на мозак), па зато тифични болесник бунца ноћу, а по неки пут тифични болесници тако су немирни, да се морају држати или везати, иначе они могу у бунилу скочити кроз прозор. Мјерити тјелесну топлоту (термометром) веома је нужно, јер као што горе рекосмо, она се код тифичних болесника постепено повишава, на основи чега ми и можемо, у неколико, судити, да ли је тиф или каква друга болест.

Но да бацимо сада један поглед на органе за варење — уста желудац и цријева. Усне болесника бивају суве и често испуцале. Језик је скоро свакад бијел, укус у устима рђав, апетит слаб, а доста често појављује се подригивање и бљување. Понекад бива и запаљење слузокоже уста и ждријела; она је тада црвена и опечена, што, усљед сувоће, порађа болове, и то доста јаке. Но без сумње најопасније пошљедице бивају у цријевима, гдје је главно сједиште овијех огровнијех бацила. У слузокожи цријева тифичне бациле обиљно се множе, те, које оне саме, које пак отровним соковима, које оне луче, умртвују

органско ткиво и изазивају мноштво раница. Ове ранице веома су опасне, јер често оне проврћују цријево (перфорација) усљед чега наступа друга смртноснона болијест (перитонит).

А што бива са другим органима.

Као што сам већ напоменуо, нервна је система врло осјетљива, па за то на њу веома шкодљиво утиче отров тифичних бацила, који се из цријева, разумије се, усипе у крв и разноси крвљу по свему тијелу, као и у мозак. Под упливом тога отрова наступа помрачење памети, због чега су тиф прије звали „нервна врућица.“ — Прије свега такво нервно стање изазива бунцање, особито ноћу (болесник прича што год из свог прошлог живота, виче, разговара сам собом.)

Што се тиче срца, то и оно такође од велике врућине и истога отрова прилично страда и тек онда, када болесник окрене на боље, (ако не умре) оно заједно са другим органима добива ону силу коју је прије имало.

Разумијући речено, можемо у кратко рећи, да се признаци тифа садрже у шљедеће: *Постепенијач болестим, ошћа слабост, малаксалост, оксидина, алерџија, повишена тјелесна топлоћа до 39—41°ц, црвене траиције на крвљу шрбуха, проливи, главобоља и осим тога речени нервни прознаци.* Помоћу пребројених признака могуће је распознати тиф од какве друге болијести, која може у неколико бити слична на тиф.

Лијечење тифа. При овој болести, као и при свим другим, чистоћа је први услов, па за то, да се не би болест и даље ширила и да не би обољели и други чланови породице, треба обратити пажњу на чистоћу куће, хаљина и дворшпта — (треба чињети дезинфекцију са карболном киселином 5%.) Што се тиче лијечења тифа, то, не гледећи на велики број љекова, и још се није нашао онакав, који би могао отровати бациле у организму и у исто вријеме не шкодити самоме организму. Но ипак имају неки љекови, које љекари прописују тифозним болесницима и који, јамачно, помажу и олакшавају страдање болесника; — они помажу организму борити се са болешћу.

Без сумње, главно лијечење тифозног болесника садржи се у дијети. Болесници ће добро учинити ако одма легну у кревет, пазе на храну и не једу никаква тешко сварљива јела, и побрину се, да им у соби није одвећ врућина и да се иста често провјетрава чистим ваздухом. Јести је најбоље кокошињу супу без икаквих приправа (просто жидку, такозвани булијон), затијем варено млијеко, рофитана јаја и кафу с млијеком. Хљеб трсба избјегавати, — особито свјежи (по мало осушеног пше-

ничног хљеба може се давати болеснику са супом.) Када је веома повишена тјелесна топлота (огањ) врло је добро узети чаршав, смокрити га хладном водом, заврнут у њему болесника и држати га 10—15 минута, чинити ово корисно је 4—5 пута на дан. Овим путем понижава се огањ и болесник осјећа себе боље. Уста треба промивати по неколико пута на дан водом (или још боље, ако је могуће, с борном киселином *acidum boricum*, кафена ожичица на чашу топле воде). Ако срце слабо ради, и ако је болесник веома малаксао, треба давати јако вино и то по 4—5 ракијских чашица на дан. Вино утиче на срце и даје му моћи, да боље ради.

Против нервних припадака (бунцања и т. д.) љекари прописују прашак антипирин. Корисно је још болеснику давати кинин по 3 прашка на дан (0,5). Свакојачко, ако је могуће, најбоље је позвати љекара и слушати његове савјете, ако ли пак није могуће позвати љекара, то препоручује се поступати као што је овђе изложено и не заборављати, да је чистота први враг сваке болести.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

Освета братска.

Зави мрки при планини вуче,
Оно није од планини вуче,
Но од горе рањени хајдуче,
Рањен хајдук Цмиљанић Илија —
Сердара су ране допануле,
Обије му ноге саломљене,
Па завија ка планински вуче,
При Отресу високој планини,
Код бунара и воде студене.
Два га прни при авији врана,
Више њега на је пушке,
Ако га не убије пушкаше,
Видео је рањени сердаре:
„О два врана, Бог да ве убије,
Да брзо ли мене припазите!
А знате ли, два прни гаврана,
У мене је пушка девердара,
Која прима оку тученика,
А четири тешкога олова —
Прна ћу ви опалити крила,
Убићу ве, преварит' ве нећу.
Но ме чујте, два прни гаврана,
Ако ћете мене послушати,
Баш ћу ја вас дивно научити,
Ће ћете се, тице, наранити.
И питоме крви напојити.“
Једна граче, а по јели скаче,
Она друга тица говорила:
„Збор, сердаре, што је тебе драго,
Ми ћемо те сада послушати.“
Тадер сердар њима говорио:
„О два врана, два по Богу брата,
Ударите у лагана крила,
Па летите стрмо низ планину,
Док дођете на првоне кланцу.
Ту ћете наћ педесет љешина,
Ни наједној русе главе нема, —

Немој туна, тице, починути,
 Ни својега кљуна поганити,
 Него лети стрмо низ планину;
 Докле доћеш на другоме кланцу, —
 Тун ћеш наћи шездесет лешина,
 Ни на њима русе главе нема —
 Немој ни тун, тице, починути,
 Ни својега кљуна поганити,
 Но полети стрмо низ планину,
 Док доћете на трећему кланцу, —
 Ту ћет' наћи стотину лешина,
 Ни на њима глава бити неће —
 Немој ни ту, тице, починути,
 Ни својега кљуна поганити,
 Но полети мало понапријед,
 Па обрати с десна на лијево,
 Па ћет' виђет' четири јелике:

Двије сухе а двије сирове,
 А под њима три влашке сердара,
 Ни на њима главах бити неће, —
 Ту ћет', црне тице, починути,
 Љуцкога се меса наранити,
 И љуцке се крви напојити —

Окрвавит' ноге до колена,
 А и твоја крила до краја,
 И прелеће ти ваље планине:
 Буковину и Ораховицу
 И Јадику високу планину,
 Док доћете на влашкој планини,
 Ви немојте нигђе починути,
 Без на кулу Јанковић Стојана
 На његову почините кулу,
 По бијелој кули загракате,
 А изист ће Јанковић Стојане,
 Па ће плашит вас, црни гаврани,
 Немојте се, тице препанути,
 Него стојте на бијелу кулу,
 Сјегите се Јанковић Стојане,
 И питаће за свог побратима,
 Ви ћете му право кажевати:

Да сам оста у Отрес планину —
 Обије ми ноге саломљене;
 Јошт ћете ми поздравит сердара,
 Да је друштво моје погинуло,
 Но нек пише лист књигу бијелу,
 А поздрави Митровић Тадију,
 Па нек дођу у Отрес планину,
 Да би братцко схранили тијело.“
 Кад сердара тице разумјеле,

Ударише у лагана крила,
 Па минуше стрмо низ планину,
 Док дођоше на првоме кланцу —
 Ту нађоше ка што сердар каже,
 Па не шћеше тице починути,
 Него лете стрмо низ планину,
 Док дођоше на другоме кланцу,
 Ни ту тице починут не шћеше,
 Него лете стрмо низ планину
 Док дођоше на трећему кланцу
 Ни ту тице падат не шћедоше,
 Него лете низ Отрес планину,
 Док дођоше на дугу пољану —
 Сва пољана крвљу избрљана,
 Ту нађоше хиљаду љешина,
 Ни ту тице црне не падоше,
 Но минуше мало по напријед
 Обрнуше с десна на лијево,
 И виђеше четири јелике:
 Двије сухе а двије сирове,
 А под њима три влашка сердара,
 Ни на једног главе не бијаше —
 Ту су црне тице погинуле,
 И од њих се крила развиле,
 Па су своја крила козавиле,
 Па отоден тице догоше,
 Премлепаше три веље планине,
 Док дођоше на владаве Котаре,
 На бијелу кулу Јанковић
 Како пале обје загракале,
 А изиде Јанковић сердаре
 На мердевен пред бијелу кулу,
 Па покупи дрвља и камења,
 Да препане два злогласна врана;
 Не хћеше се тице препанути,
 Па се сјети Јанковић Стојане
 И ста питат два црна гаврана
 За својега милог побратима
 И иде ли Илија сердаре
 И његово друштво свеколико.
 Кад га црне тице разумјеше —
 Једна граче а по кули скаче,
 Она друга њему проговара:
 Да је оста Цмиљанић сердаре
 При Отресу високој планини
 И његово друштво свеколико
 „Но је сердар тебе поздравио:
 Да сазовеш Митровић Тадију,
 Да идете у Отрес планину,
 Па да брацко сахраните тјело,

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 DURĐE
 CRNOJEVIĆ

Прихватите рањена сердара, —
 Тако те је сердар поздравио.“
 Кад је Стојан тице разумио,
 Удари се руком по кољену,
 А јакну грло што му даје,
 Па се врати у бијелу кулу,
 Па написа лист књиге бијеле,
 А поздрави Митровић Тадију,
 Све му што је и како је каза.
 Кад Тадија књигу разумио,
 И кад виђе што му Стојан пише,
 На обије ноге устануо,
 Па опали двије пушке мале,
 И покупи тридесет Сењана,
 Па отиде право на Котаре;
 Ал' је Стојан чету покупио,
 Покупио тридест Котарана,
 Саставише шездесет момаках,
 Па отолен с четом окренуше,
 Пут Отреса високе планине —
 Таман доше (sic = дођоше) на Отрес планину
 И нађоше рањена сердара,
 А на Травник пусти сердара —
 А на Отрес пусти тридесет везире,
 Јаче иле буљумбаша Мујо,
 Носи Мујо од сердара главе,
 Добре везир муштулуке даје:
 Првијема коње нечовине,
 Другијема чову нерезану,
 Трећијема благо небројено,
 А кад дође буљумбаша Мујо,
 Он донесе од сердара главе,
 Па их метну на диван везиру,
 Везир мртве главе дохватио,
 Па он пита буљубашу Муја:
 „Мош ли, Мујо, упознати главе?“
 „Ја не могу упознати главе,
 Но су грдно крвљу нагрђене,
 Но имате у тамницу сужња,
 По имену Ива капетана,
 Хоће Иво упознати главе,
 Него њега пушти из тамнице.“
 Везир викну својега кавазу,
 Те отвори Ива капетана,
 А кад Иво на дивану дође, —
 Грдан бјеше, жалосна му мајка:
 Коса му је с њом се покријева,
 Нокти су му ка у орда ганџе,
 Брада му је с њом се опашива.
 Па се Иво поклони везиру

И десну му руку пољубио,
 А Везир му ријеч проговара:
 „Тавничару, Иво капетане,
 Дошао је Буљубаша Мујо
 И донио од сердарах главе,
 Мож' ли, Иво, упознати главе,
 И који су нестали сердари?“
 Тадер Иво њему проговара:
 „Господару Травнички везире,
 Ја не могу мртве познати главе,
 Јер су грдно крвљу нагрђене,
 А давно сам запа у тавницу,
 Има доба шеснајест година,
 Па остала момчад без бркова,
 А сад су их брцу спопанули,
 Но ми дате воде и сапуна,
 И чисту ми крпу принесите,
 Јер ћу мртве умивати главе.“
 Тадер њему воде принијеше,
 Поче Иво мртве мити главе,
 Па их чистом крпом утирати,
 Па је једну главу дохватио,
 Буљубаши Мују говорио:
 „Много ли чинила квара
 У Отресу на првоме кланцу?“
 А Мујо му ријеч бесједио:
 „То је глава Јанковић Стојана,
 Посјека је педесет турака“
 Тадер Иво њему говорио:
 „Није глава Јенковић Стојана,
 Ни горега ништа од Стојана,
 Но је глава Митра капетана.“
 Другу Иво главу дохватио,
 Буљубаши Мују говорио:
 „Знаш ли, Мујо, чија ј' ово глава,
 Колико је учинила квара
 У Отресу на другоме кланцу?“ —
 „То је глава Цмиљанић сердара,
 Много ли је учинио квара —
 Посјека је шездесет турака“
 А Иво је Мују говорио:
 „Није глава Цмиљанић сердара,
 То је глава Крџаји сердара.“
 Иво трећу главу дохватио,
 Па је мије водом и сапуном,
 А чистом је крпом утираше —
 Обрну је три четири пута,
 А загри двадест и четири,
 Па га грозне сузе пропадоше,

Па овако Иво говорио:
 „О Никола, ојађени сине!
 На зло ли се мјесто удесисмо,
 Ни на кулу твоју ни на моју
 Но на диван Травничког Везира.
 Што учиње, ојађени сине!
 Да ме с мртвом откупљујеш главом?!..
 Па је Иво Мују говорио:
 „Знаш ли, Мујо, чија ј' ово глава,
 Колико је учинила квара
 У Отресу на трећему кланцу? —
 „То је глава Митровић Тадије,
 Много ми је учинила квара —
 Посјекла је стотину турака.“
 „Није глава Митровић Тадије,
 Ни горега ништа од Тадије,
 Но је глава Николе сердара,
 Мила сина Ива капетана.“
 Тад се Иво поклони Везиру,
 Па овако њему бесједио:
 „Господару Травнички Везире,
 Пошто си ми живот пресекло,
 Даруј мене мога сина — главу,
 ДА НАЦИОНАЛНА УЧЕНИЧКА
 ДА И С МРТВОМ ГЛАВОМ РАЗГОВАРАМ.“
 Везир немоу главом поклонио,
 А Иво је метну у торбицу.
 Па Везиру руку пољубио,
 Па се старац крену путовати.
 Мину Иво уз Отрес планицу,
 Кад се Иво близу примакнуо,
 Близу воде ће бјеху хајдуци,
 Угледа га Митровић Тадија,
 На дружини својој говорио,
 „Хвала Богу, моја браћо драга
 Ево нешто иде уз планину
 Ал је исан, али ђао црни.“
 Тадер скочи Јанковић Стојане
 И угледа Ива капетана,
 Чим га виђе познаде га дивно,
 Па овакву ријеч говорио:
 „О Тадија, жалосна ти мајка
 Али стрица не познајеш свога?!
 А оно је Иво капетане,
 Ето старац иде уз планину,
 Мало стаде не би николико,
 Докле Иво дође капетане,
 А кад Иво међу њима дође,
 Сви хајдуци на ноге скочише,
 Па се с Ивом жељно изгрлише,

Питаше га је ли мога доћи,
 Како му је код везира било
 У тамници у граду Травнику,
 Јесу ли га турци измучили,
 Измучили и глађу и жеђу.

Стаде Иво њима казивати,
 Како му је у тамници било,
 Јошт говори својему синовцу:

„О Тадија, мој мијо синовче,
 Метни стрицу руку у торбицу,
 Па извади комад љеба суха.“

Тадија је руке попружио
 И Иву их у торбу метнуо —
 Не извади комад љеба суха,
 Него своме братучеду главу, —
 Над њом Тадо лице нагрдио,
 Ту хајдуци главу ожалише
 И у црну земљу сахранише.

Тадер вели Јанковић Стојане:

„О Иване, стари капетане,
 Кад си јутрос од града Травника
 Кретаху ли турци севралије
 Пут Котарах у крајину?
 Видели ли Турци везира?“

NACIONALNA

BIRO ŠEKA

CRNEGORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Видео сам једном говорио:
 О сердаре Јанковић Стојане,
 Ја сам јутрос од града Травника,
 И чуо сам што везир зобраше
 Нешто му се була разболела
 Од главице теке зларанице,
 Па овако турци говораху
 И договор међу се имаху:

Теке дође петак турски светац,
 Хоће кренут' турци уз везира
 И довести булу везирову
 На пољане у дну од Отреса
 Ту имају њину богомољу,
 Пред којом је вода доведена,
 Да би на њу умивала лице,
 Не били јој штогођ лакше било,
 Па јој Турци биља покупили
 И увест је у Турску памију.
 Но сердаре Јанковић Стојане,
 Ти ако си јунак ка те кажу,
 Ту мож' своју браћу осветити.“
 А кад Стојан Ива разумио,
 То јунаку врло мило било,
 Ту стадоше два бијела дана,
 А кад дође петак Турски светац,
 Таман јарко огријало сунце

Тадер момци на ноге скочише,
 За Стојаном низ планину поше, (sic=пођоше)
 А кад доше пред турском џамијом,
 Али Тадо врата затворио,
 А проз алку прогна џевердара,
 Тврдо држи од џамије врата.
 Теке Стојан на вратима дође,
 Од џамије врата отворише
 Па уљеже Стојан у џамију
 С голом сабљом у бијеле руке —
 Стаде сјећи по џамији Турке
 Ни остало шездесет хајдуках,
 Без крви се проћи не шћедоше
 Но Стојану вучки помогоше,
 Ни једнога не пуштише жива
 До самога травничког везира,
 А њега су жива ухватили,
 Свезаше му руке одозада,
 Па кренуше с њиме уз планину,
 Тадо води његову кадуну,
 Уз кадуну орфану ђевојку,
 А остале Турке поше поше,
 Узеше им рухо и оружје,
 И све турске хате осадиле,
 Па повоше уз Отрча планину,
 А кад доше код јелу зелену,
 Таде везира Иво капетана
 С побратимом Цмитанић Илијом,
 Тадер скочи Иво капетане
 Па се моли Јанковић Стојану:
 „Богом брате, Јанковић Стојане,
 Поклони ми травничког везира,
 Да осветим мог сина Николу!“
 Даде му га Јанковић сердаре,
 Па је Иво сабљу дохватио
 И везиру главу окинуо,
 Па овако Иво говорио:
 „Благо мене до Бога милога,
 Није ми жа̄ сада сина свога,
 Када сам га добро осветио.“
 Дохватио Митровић Тадија,
 Дохватио булу везирову,
 Па овако були говорио:
 „Оли одит' пут града Травника,
 Али с нама на влашке Котаре?“ —
 „Ја ћу одит' пут града Травника,
 Него з Богом, Митровић Тадија,
 Ђе гођ био Бог ти помогао!“
 Тад хајдуци шиђар дохватише,
 И Илију узеше сердара

И пођоше своме завичају, —
 Добро своју браћу осветише.
 То је било кад се је чинило,
 А сад браћо на здравље ви било!

Приближежио: Стево Р. Ивановић.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

I.

Везла Јане златне гране,
 Златне гране на рукаве.
 — Ко ме, Јане, златне гране?
 Ал' ћеш мени ал' ћеш теби,
 Ал' Јовану, ал' Стојану,
 Ал' Милошу, бабу моме?
 — Нећу мени, ни ћу теби,
 Ни Јовану, ни Стојану,
 Ни Милошу, бабу моме,
 Но ономе млад — Рајичу,
 Који ми је двор дворιο,
 Ни за фалу, ни за плату,
 Но за мене, јадну Јану, —

То зачула Јани мајку,
 — О Јоване, о Стојане,
 Не мала ве тајка везла,
 Већ рави е. Коћала

Српске народне пјесме
 Национална библиотека
 ЦРНОГОРЕ-ДУБРЕ
 ЦРНОЈЕВИЋ

Но пођите у планину
 Добра лова уловите!
 Двије срце и кошуте;
 На брацку га дијелите,
 Те Рајича погубите. —
 То зачула јадна Јања,
 Зави главу у мараму,
 Саломи се низ прозоре.
 Јадну Јану ниже пута,
 А Рајича више пута;
 Из Рајиче лоза ниче,
 А из Јане жута дуња.
 Каде мале одрастоше,
 Врхови се саставише. —
 Ко год путем пролазаше,
 Јани мајку кунујаше:
 Што их живе не састави,
 Но се мркви саставише.

II.

Кол'ка је ноћца ноћашња,
 Сан ми на око не дође,
 Слушајућ' л'јепе љепоте,

Ђе тол'ко поју ђевојке;
 Ал' моја драга најљепше,
 Све моје пјесме пјеваше,
 У сваку мене спомене:
 Ђе ми мој драги не дође?
 Да л' му је ђого сустао?
 Драги би пјешке дошао.
 Да л' му је трошак нестало?
 Драги ми ноћно дошао.
 Да ли му мајка не дала?
 Драги би крадом дошао.
 Да л' га је глава бољела?
 Глави би лијек нашао,
 К мени би драги дошао.

III.

Чувах овце три године,
 Нигђе ништа не похарах.
 Сјавих овце на ливаду,
 И похарах попу просо;
 Па одосно судити се,
 Догнасмо се пред судију.
 Кадија је пресудио:
 На овцину до три сјека,
 На овцину три сјека.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE

IV.
 Сабрах зора, а ја један
 Ифиндија, а ја у лов поћох,
 Ја на брдо, а сунце за брдом,
 Кад за брдом зелена ливада,
 На ливади порасла топола,
 Под тополом заспала ђевојка,
 Под главу јој снопак ђетелине,
 А у руке тица препелица,
 А у крило шарено јеленче.
 Дуре, доро, доброга шићара:
 Теби, доро, снопак ђетелине
 Мом соколу тица препелица,
 Хрту моме шарено јеленче
 Мени, доро, лијепа ђевојка!

V.

О ђевојко рођена,
 Бјела лица румена,
 Немој љубит' мене,
 Немој губит' себе,
 Е сам јадан јунак
 Из земље далеке,
 Ја ћу путовати

А ти ћеш остати.
 Ја ћу боловати
 А ти нећеш знати.
 Ја ћу умријети
 А ти нећеш чути.
 А кад будеш чула
 До мог гроба дођи, —
 До мог гроба дођи,
 Свијећу ми пали,
 Свијећу ми пали,
 Свом свијету јави,
 Свом свијету јави,
 Ђе ти лежи драги!

Из збирке: А. Јовићевића — учитеља.

НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ.

Једанпут летијаху голубови на пет јата. Ја питах једнога, који их бјеше бројио: „Колико има у све голубова, који прођоше изнад нас?“ Овај ми на питање одговори: „I-ви пут онолико, II-ви пут колико и први, III-ћи пут половина од онолико, IV-ти пут четвртина од онолико, V-ти пут 1 голуб, и кад прођа сви, остало ми било 100 голубова.“

„Сад кажи „колико је било у сваком јату голубова.“

Уђох у једну башчу и убрзо кренух да излазим. Сад ми кажи „колико је било у сваком јату голубова.“

Уђох у једну башчу и убрзо кренух да излазим. Сад ми кажи „колико је било у сваком јату голубова.“

Сад ми кажи, колико сам донио јабука код поједине страже?

Дођох код једног бријача да се обривам, и питам — пошто се овђе брије? Бривач ми одговори: „Обривао сам овђе данас 30 људи за 30 пара. Ту је било и хришћана и турака и латина; хришћанин плаћа по пару, турчин по 4 паре, а латина четворица за једну пару.

Сад ми кажи; — колико је било ту хришћана, колико турака, колико латина? Угодиш ли, обриваћу те без паре.

Дијељаху се три брата; имаху 7 бачава пунијех вина, 7 по по њих, 7 празнијех, па хоћаху да подијеле бачве и вино, ма да вино не пресипају, а да допане свакојег једнако и вина и бачава.

Како би то подијелио да буде право?

Ђераше један човјек говеда, која бијаше купио, питасмо га, пошто их је платио. Овај одговори:

„Купио сам 100 говеди за 100 талијера, платио сам вола 10 талијера, краву 5 талијера, теле један фирин.

Сад кажи колико има ту волова, колико крава, а колико телади?“

Један пуж оће да пзиде на врх једног зида, који је висок 12 метара. Иде дневно 4 метра уза зид, а враћа се 3 метра на ниже; питање је — колико ће дана проћи, док изађе на врх зида?

Стојаху два реда људи, окренути један другоме, у оба реда поједнако, Рекоше једни: „ајте дођите од вас двојица, овамо код нас, бићемо онда наполи више друга овамо него тамо“. Они други рекоше „ми нећемо но хајте ви овамо па ћемо ми бити вишина наполи, но ви који тамо останете.“

Колико је у који ред, али оба, људи?

Како би подијелио један цијели леб и по другога на четворицу, т. ј. на зета и на шуру, на брата и на сестру, да допане свакога по по леба?

Прибљежио: Т. Вукчевић.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.

Ђосо (без брка) и браћа габелка.

А ће си, чоче, тво поноћи не мијеш доћи дома као остали народ. — Јади га знали мимо икога на свијету

А кога, чоче?

Ђоса ада кога?

Кога Ђоса?

Ђоса Мишанова поган од погани погану, да му има ко обити двадест ћепаница по ртеници.

А што би?

— Како што би — звек, да се с њим звекне мимо браћу. Под оном црном гредом с ове стране пазара разапели габелци черге; Ђосо дошао и стануо преда њих, кад га габелци опазише, скочише са сваке стране и почеше замахивати да га бију, а једна га габелка ухватила за руку, па га не пушта без чуда. Те грдне бруке, стоји врисак са свакоје стране не можеш ништа чути, а он се смео, тамо он поган погана, па не зна шта ради. У толико ти ја дотрчах и уватих га за руку говорећи: „А што си, гаду погани, овђе, и шћедох да га извучем отоле, но пуста габелка не пушта, а они остали габелци зашкомуташе као пси и стадоше да махају на њега још боље. Ево рекох зло сада, ако га ударе у моје руке брука што је није никада било, у једанпут ти се ја доватих за левор и стресох се на њих, и богме га тада пуштише, но у њега ископаника немаше капље крви, поблиједио као крпа, не шћаше бритву окрвавити. — А што си, рекох, Божја несрећо, хтио тамо?

— Како што јадна ти мајка не била, та нијесу ли ми оно мало мрса што сам имао до то изио ћаво сваки залагај уха.

— Како, јесу ли поноћи али у дан?

— Не но у сред бијела подна.

— А је ли била кућа отворена?

- Јест, и ја сам био на сред ње.
- Па да ли не виђе, не то ђаволе но си дати спао.
- Нијесам ваистину, а да сам спа куд ти јади.
- Ану причај како је то било.
- Не могу ти причати, но ћеш ми се ругати, ама и ако ћеш од

невоље као достина: већ одавно као што и сам знаш долазе овудије те некакве записе чине и бране од злијех диша да их је анатема говорећи: „вратило им пас, а уривак штап“ и пљују преко лијевог рамена. Да ти је знати мој брате, колико су оне ђеце скапулале те су научиле мајке да их провлаче кроз шупалъ камен, и окупљу на раскреницу и сувише дадну им по један комадић неке траве да носе вазда уза се и неком водом по-кропе кућу и махају штапом, те ћерају зле душе.

Но да не заборавам што ти почео бијаш причати: јуче ти ја сио на сред куће и запалио, док ево ти двије на сред куће батап, а мене ти баш први дан крепала нека ојађела крава и мило ми би те дођоше; те их ја упитах знаду ли штогод ошта је крепала. — Знамо, рекоше само ако ћеш ни дати двије шестигце, казаћемо то. — Немам, рекох, нако један фиорин у тврдо, па ако ћеш га разбити оћу. — Немамо ми да га разбијемо, него ако ћеш ни дати тај фиорин, сачуваћемо те још од злијех душа е су ти се закопале под праг да ти кућу ископају. — Ада када тако све знате, бисте ли ми могле учинити да ми брци никну. — Бисмо како не, то ти је учинила зла душа јер те такла ругом по њима, него ни ти дај тај фиорин и брци ће ти никнути као на лету.

Ја помислих на моју погибију е јер ја сам истина и дадох им они фиорин. А оно меса од оне краве и још и мало сланине виси о шлеме-ну како се може с пет брци. А прилику га опазиле. Тада једна извади књигу и стаде да не чита ништо, чита много па тада рече: „биће добро само још донеси један бијељ и сач.“ Ја се обрнух и донијех а оне ме сједоше на сред куће, покрише ме бијељем и ставише ми сач на главу и тада стаде бити дрветом по сачу пјевајући:

„Дупа, дупа по сачини,
 Расти брци јувачини,
 Порасти му до довече,
 Као на реп на говече,
 Кидај режи нес' не брижи
 Гледај горе не пан' доље,
 Међ у моју ка 'у твоју
 Немој трајат нит' се кајат,
 Ја ћу 'вамо дуго бајат.
 Дупа, дупа по сачини
 Расти брци јувачини
 Пале очи вјештичини.“

Тако лупа једна много, а ја помислих: а помози Боже, биће добро кад су се овако свесрдно заузеле нека им је прост они фиор. И кад свршише, рече она што је била по сачу: „Немој се сада окривати докле ми пођемо, јер кад би не видио очима, не би боље ништа било е смо ово радиле, брци би одма утекли к нама, а онако неће, јер не знаду ће смо.

Тако ти ја ћућех ту више но по сата, и у једна зла доба открих се, кад погледах, али нема ни меса ни сланине, па се доватих испод носа, мислећи да су ми брци порасли, кад ни брка ни од њих трага.

Због тога сам ишао онамо, дако ми оно врате, а они да не би тебе у мало ме не убише. Сад не знам шта ћу. — Ништа, но ако имаш које јајце понеси им да пригају на ту сланину.

Приближио: Т. Вукчевић.

О с к у т.

Били ђед и баба и имали су снаху, која је била сасвим непослушна и лијена, те су јадни старци носили дрва, воду и друго радили. Једном се договоре да како год снаху одврате од непослушности, те да им што год помогне. Дај да се ми посвадимо око тога, ко ће донијети воде, дако она пође да нас измијени. Што рекоше то и учинише. Сјутра дан рече старац: „Ја ћу, баба, да идем на воду,“ а баба рече: „нећу вала, ђеде-тино, но ја,“ „нећеш, бабетино, но ја“ рећи ће старац, па скочи и лати штругљицу, па крене на воду. Онда она снаха рече: „Да Бог да једно другом очи повадили, а зашто се не нагодите, учините ред, па једно да-нас, а друго сјутра, но се ту инатите.“ — Елети залуду би старачка вјештина, вјештија снаха. — Други пут, опет крене вјештином старац и кад се умивао рече снахи: „вала смо ми, снахо, имали једну кучку, па смо је звали „пешкир,“ тим је хтио да докаже снахи, да му дадне пешкир да се отре; а снаха се сјети, па му није хтјела донијети, већ му рече: „И ми смо, свекре, имали једнога пса, па смо га звали „оскут“; то ће рећи, да се отре скутом од хаљине, а да пешкир не чека.

Замијенио се или осветио.

Хвалио се један да је јунак и да неће погинути, што се неће зами-јенити. Једном он пође у воденицу, а кад то однекуд пушка прас, те њега у сред воденице. Он се сјети, да се рече, да ће се замијенити, а не-мајући никога код њега, осим бабе, реде, трже кубуру те бабу у врх мозга, те један повед други и трчи у срет воденице.

НАЦИОНАЛНА
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
ДУБНИЦА
Што је лежило лежише.

Одио зет у тазбину. Кад дође до ње, сјете га ташта. Пред ку-ћом је била квочка на пилад, па како се страшно била накекерушила, рећи ће зет пуници: „Бога ти стани пред њом, бојим се — не због тога, што ме тобош страх, имам пушку и нож, али што је „*лежише, лежише.*“

Приближио: Мираш Ђукић Васојевић.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

К њ и ж е в н е б и љ е ш к е.

Одношаји између Србије и Бугарске од XII.—XV. века, зове се историјска расправа, коју је написао и у засебној књизи издао професор Рад. Агатановић. Име овога писца није непознато српској читалачкој публици, пошто се он и прије јављао са многим красним радовима, којима су отварали ступце и најбољи белетристични и стручни листови наши. О овој пак књизи постараћемо се, да опширније проговоримо, а за сада је топло препоручујемо.

Сеоска учитељица, зове се нов роман рано преминулога приповиједача *Св. П. Ранковића*. Поред многих несумњивих врлина, које красе ово дјело, нама се ипак чини, да је оно заостало за романа „Горски цар“ од истог писца.

Из старог јеванђеља — приповиједача *В. Стамковића*. Најтоплије препоручујемо.

Змајеви Ђулићи — приповиједача *Давида Ђулића*. Омиљеног Змаја, већ су изашли из штампе и то у врло елегантном издању. Шта да кажемо о њима?.. Та њихова је вриједност одавна опцијењена, па боље да их купујемо и читамо, него и опет да понављамо многобројне похвале старих критичара.

Домаговић Радоје, одличан млађи приповиједач, написао је недавно повећи роман, коме је натпис **из школе у живот**. Чим га добијемо, говорићемо о њему опширније.

Олуја. Драгомир Брзак, познати пјесник и сарадник наше „Луче“, написао је нову шаљиву игру *Олуја*, која се недавно престављала у кр. српском позоришту у Биограду.

Међу књигама Српске Књижевне Задруге, што ће до године изићи, налази се красна приповијетка *Св. Сремца Ивова слава* и *П Слика из сеоског живоша*, од омиљеног приповиједача *Јанка Веселиновића*. Како чујемо, управа Задругина ријешила је, да, у напријед, изда и **приповијетке** *Свеш. Ранковића* и *Илије Вукићевића*. Врло похвално! Али да ли ће скоро доћи и покојни Војислав на ред?

Низ равно Приморје, лијепи путопис Марка Цара, изишао је из штампе, у врло красном руху, те се може добити у књижари Пахер и Ђисића у Мостару.

Шеста књига „**Дјела арх. Нић. Дучића**“ изашла је из штампе. Као и све друге књиге овога ваљаног писца, тако и ову свакоме препоручујемо.

Др. Александар Мишровић, уредник „Српског Гласа“ вољан је да изда и други дио свога лијепога путописа „Са Валтаве на Нишаву“. Сваки паметнији Србин, треба да што обилатијом претплатом потпомогне овога тако младсга, а тако ваљаног књижевника.

„Звезда“, лијепо уређен породични лист, што у Биограду излази, донио је врло лијеп чланак о Хајнриху Хајнеу, из пера *Бешинског*. Сваки, који је читао *Лирски иншермецо*, у преводу А. Шантића, требао би и овај чланак да прочита. А то није тешко, јер је „Звезда“ врло јефтина.

Iverje А. Г. Матош, познати хрватски књижевник, који је много радио и по српским листовима, прикупио је своје скице и слике у једну књигу, коју је дивотно издала Пахер и Кисића књижара, а која носи горњи натпис. Цијна јој је 60 новч.

Мајка. Наш ваљани пјесник А. Шантић, спрема збирку превода, од разних страних пјесника, који пјевају о мајци, те ће је издати под горњим натписом. Књигу ће посветити успомени своје мајке.

Изашла је из штампе нова књига **Женске груди**, љепота женских груди и како се његују у своје четири епохе код *дјешета*, *одрасле дјевојке*, *младе жене* и *машере*.

Са физичке и моралне стране написао **Др. Ј. Ф. Албрехт**

Ова корисна књига за женски секс користиће врло много и женама и дјевојкама, јер их обучава, како да *бегну* и *очув* ју од разних болести свој природни украс. Нарочито материце, којима имају женску дјецу, треба да прочитају ово дјело.

Цијена 1 динар или 1 круна.

CRNE GORE ADRIJE I JAZI SAVICA I KOMP. ZEMUN.
CRNOJEVIĆ

Књижевни оглас. — За ово неколико година нашег издавачког живота, улажући сву снагу своју да српску књигу у погледу њене техничке израде подигнемо на висину данашњих издања свјетских литература, гледали смо уједно да пружимо српској читалачкој публици и радове из пера оних књижевника, који су својим именом стекли гласа у српској књижевности. Овим својим издањима дошли смо до јасног искуства, да нам се наша воља и материјално пожртвовање око техничке опреме сваке наше књиге са похвалним изразима јавне штампе у пуној мјери признало, да се критика књижевних листова о радовима наших аутора најсимпатичније одавала и својом праведном оцјеном признала им праву вриједност њихову, — али смо дошли и до жалосног искуства, да поред свију ових похвала, још и сада лежи велико стовариште многих наших издања недотакнуто у магази, чекајући свој суђени дан. — Размишљајући и савјетујући се са многим искреним пријатељем српске књиге, шта је узрок, да поред све ваљаности појединих издања, ипак многе књиге не могу никако у већој мјери да уђу и да се довољно растуре у читалачкој публици, дошли смо до неких извјесних резултата: шта је све на сметњи да толики број српског народа ипак тако незнатну количину књига консумира. — Ријешили смо се за то, да одсад издајемо радове наших књижевника, који су приступачни најширем кругу читалачке публике, имајући уз то своју савремену књижевну вриједност, а по тако незнатној цијени, да их и најсиромашнији дио народа лако набавити може. — Покрећемо **Малу Библиотеку**. Ова библиотека одговараће у потпуној мјери горе поменутом начелу: за-

нимљиво, ваљано и јефтино. Она ће бити у српској књижевности слична Рекламовој „Универзалној библиотеци“ у њемачкој. Овај бесплатни егземплар о Љубави према књизи показује формат, хартију и штампу, како ће свеске ове библиотеке са техничке јој израде изгледати, са напоменом да ће свака свеска досегнути број 5 до 6 штампаних табака уз цијену од циглих 12 новчића.

Свеске Мале Библиотеке доносиће оригиналне радове свију, а нарочито даровитијих млађих српских књижевника и најодабраније пријеводне из свјетске лијепе књижевности.

Прве свеске донијеће занимљиве приче, хумореске и цртице из пера:

Јована Протића, Милете Јакшића, Ленског, Јована Максимовића, Дамјана Омчикуса и других, који нам већ у првом почетку обећаше своје радове.

Осим тога у овој ће библиотеци изићи једна серија свезака под насловом Албум српских књижевника, у коме ће бити заступљени најљепши радови у везаном и невезаном слогу стотине српских приповједача и pjesника. Уз сваки рад биће лијепо и укусно израђен лик аутора, тако да ће ово бити не само најљепши зборник лијепе српске књижевности, него и албум стотине ликова трудобеника српске књиге.

Од пријевода биће заступљени најзнатнији књижевници свјетске књижевности: Шекспир, Виктор Иго, Бајрон, Пастерно, Љејкин, Гаршин, Мопсан, Зола, Копе, Кишлинг, Серао, d'Ауди, d'Амичис, Пардо, Басан, Врлицки, Чехов, Сјенкијевић, Микса, Хариг, Шпилхаген, Росегери и т. д.

Свјесни своје огромне задатке и са њом снагом запливавши у ово велико подухеће, ми не сумњам да крива усрђет својим гласом, који ће да заплусне и у најзабитнији кутић српске читалачке публице и да временом донесе жељеног плода: љубави према српској књизи.

Ми не отварамо претплату на Малу библиотеку, не везујемо никога за њу, она ће сама собом да прокрчи пута јављајући се што чешће са што одабранијим и занимљивијим свескама.

Осим књижарница моћи ће се Мала Библиотека добивати по свима већим мјестима: у појединим трговинама и код њених преподаваоца.

Ко нам буде слао у напријед новац за поједине свеске, добијаће их о нашем трошку. Ради олакшице напомињемо да ћемо примати и у поштанским маркама, рачунајући их као и готов новац.

Обраћамо се дакле на књижарнице, трговине и све остале пријатеље овог потхвата, да се што обилатије обрате на нас, како би с њима ступили у везу, те услове и проценат стално утаначили.

Прве свеске ове библиотеке већ су у штампи, те ће скорим отпочети излазити. Молимо све оне који нам се јавише а и све оне који су вољни примити се растурања, да нам јаве коју количину свезака да им пошаљемо.

Књижарнице, трговине и скупљачи добијаће сразмјеран попуст (рабат). — Ко жели имати свеску за приказ (бесплатни егземплар), — нека нам се јави, па ће је о нашем трошку бесплатно добити. Молимо сва цијењена Уредништва српских и других словенских листова, да овај оглас донесе у ступцима свога листа, а по увиђавности и препоруче.

У *Мосгару*, маја 1899.

Издавачка Књижарница и Штампарија
Пахер и Кислица.

Друштвени Гласник.

Змајева педесетогодишњица. — 13 Јуна т. г. навршило се равно 50 година, по вијека људскога, одкако нам дични чика Јова затегну жице на лири тананој, да пружа мелем измученим ранама Србиновим. Пет деценијума истрајног књижевног рада он нам сустопце прати ток српске мисли и живота, тугује нам у часовима опште туге и искушења, радује се у часовима ведрије наде и „ништа га тако — рече покојни Димитријевић — не весели, као срећа и напредак народа; ништа га тако не потреса, као велика несрећа народа. Срећа и напредак народа то му је данас половина, не, више од половине душе му — то му је сад идеал живота, то му је сав живот!“ —

Осјетио је старац-пјесник, жестоко је осјетио горку тугу породичке несреће, али не клону, остаде прави отац — пјесмицама својим окрили нејаку Српчад, па их пита млијеком српског духа, учи их, васпитава, упућује младе душе на све племенито, лијепо, узвишено, те се с поносом назвати може прави педагог и учитељ-пјесник. Сва је листом Србадија са свију крајева похитала да убере листак искреног признања и благодарности, те да га уђене у онај вијенац славе пјесникове и метне на ловором увјенчану сиједу главу његову. — Па и ми, под Ловћеном високом планином, душевно смо сливени биле са Змајовановим слављем, с усхићењем помињашу друштва: Петрићка и „Горски Вијенац“ који тај дан држаху свечани народни скупошти, а један лист слављенику — значај његовог неумрлог пјесничког рада. Да се користи српске свијести, па и онда, када на дан Видов дан пред кривом српском музеника Лазара цара окупљени народ клицаше:

Слава Змају, слава му!...

Тај исти отклик, као ехо, брујаше и међу нама, када се жицом од стране свију чланова отпрати поздрав —

Слава Змају, слава му!...

CRNOJEVIĆ

Одговори Уредништва.

Госп. *Радовану Клисићу, Кијево.* — Као што видите, примили смо и уврстили. Лијепа Вам хвала. Без сумње ће се овим народ што-год помоћи, а кад је тако, огријешили бисте се, кад нам се не би још који пут јавили, бар док сте за скамијом, јер доцније, судећи по аналогји, и Ви ћете престати радом. Лист ћемо вам радо слати, зарадили сте. Будите нам здраво и весело. До свиданја!

Читаоци у Шавник. — Послали сте, велите, претплату на уредништво. То је лијепо, али главно је, да је уредник није добио. Такве ствари прима администрација „Луче“, за коју постоји специјални повјереник друштвени. Да знамо, да и Ви ово знате, одговорили би Вам мало јаче, како бисмо знали и смјели, од прилике према Вашем писму. Читајте и радите. — У раду се огледа живот.